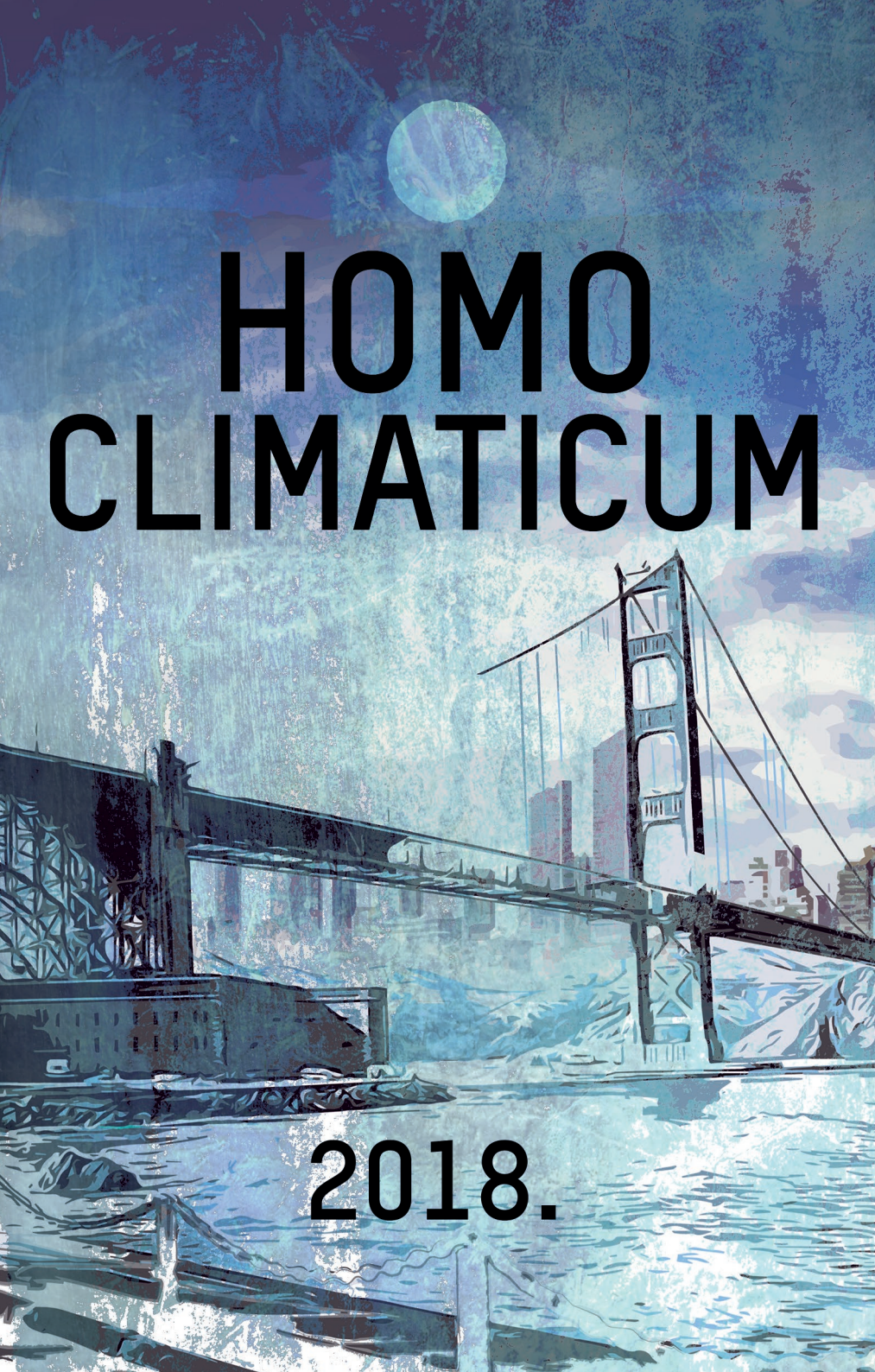

HOMO CLIMATICUM

2018.

HOMO CLIMATICUM

**‘Natječaj Zelene akcije i Bookse
za klimatsku fikciju 2018.’**

Nakladnik: Zelena akcija
Za nakladnika: Sven Janovski

Radove odabrale: Milena Benini,
Dunja Kučinac, Dora Sivka

Radove uredio: Luka Ostojić

Lektura: Ivana Dražić

Grafičko oblikovanje: Sven Janovski

Ilustracije radova: Stipe Kalajžić

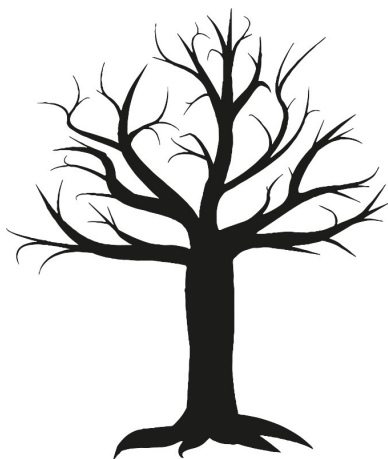
Tisak: ACT Printlab, Čakovec
Naklada: 500 primjeraka

Ova knjiga ostvarena je u sklopu projekta School of Sustainability, koji je ostvaren uz financijsku podršku Europske unije i uz sufinanciranje Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske. Za sadržaj ovog letka odgovorna je isključivo Zelena akcija te se ni u kom slučaju ne može smatrati da odražava stavove Europske unije.

ISBN-10 953-6214-54-7
ISBN-13 978-953-6214-54-9
EAN 9789536214549

HOMO CLIMATICUM

Sadržaj:

Predgovor	6
----------------------------	----------

I - Sanjam da mi se otvaraju škrge

☪ Šetnja žalom	12
Nova Zemlja	13
Nestanak	19
Gdje su nestale zagrebačke banane	21
Upute za proljeće zimi	25

II - Datulje i čarobni grad

☪ Jusuf mala duša	28
*	34
Zima opjevana kamenom	36
Trampa	37
Vidi ti to	43

III - Među cvijećem uzbuna

☪ Proljeće u trgovačkom centru	46
Hraniteljica	48
Papar	53
Mali grad za veliki smrad	55
*	60

IV - Mali ozonski limb

☪ Stabla	64
Staklarica	67
Kapitalist	73
Poslije potopa	74
*	76

V - Zelenije ideje

 Ja imam jaku ruku	80
Mokra	82
Od Zmajevca do Zvjerinjaka	87
Smak svijeta	88

Predgovor

Još jednom urednici i voditelji programa School of Sustainability okupili su pjesnike_inje, spisatelje_ice, aktiviste_kinje kako bi tkanjem našem svakodnevice dopunili znanstveni i politički narativ o najvažnijoj promjeni u našem društvenom životu ovog stoljeća: kulturnim izričajem u koji je ta promjena ugrađena. Jer dok se pogonitelji vremenskih prilika budu izmjenjivali, dok neki ekosustavi budu brže ili sporije migrirali prema polovima, a drugi izumirali, dok se budu objavljujale odluke od globalno presudnog značaja sa globalno presudnih sastanaka – mi ćemo uglavnom živjeti kulturno oblikovanje posljedica tih prirodoslovnih i političkih trendova u naše živote, zajednice, gradove ili osame. Dok budemo gledali ekrane, grafove i pravilnike u Narodnim novinama, klimatske će promjene 21. stoljeća za nas biti primarno posredovane kulturom u kojoj u tom trenutku budemo živjeli.

A kako će izgledati ta „kultura“? Ja ne znam točno, a sumnjam da znaju autori, urednici ili Margaret Atwood¹, ali sadržavat će neke elemente ljubavi, ručka, tuge, izgradnje i putovanja opisane na stranicama koje slijede. Jer kao i prošli put, opet su se „usudili pogledati preko ograde u budućnost, suočiti se s onim što tamo vide te svoju reakciju, interpretaciju i rješenje uobličiti u priču ili pjesmu“². I kad vas plaši ono što opisuju i kad vam pokazuju gdje u porazu ili gubitku leži nada, kako se rađa promjena na bolje, odajte im priznanje za to što su se usudili pogledati preko te ograde. Jer pogledati i prepoznati što je tamo nije lako, a iznimno je važno. Nije lako jer dosadna i racionalna znanost i njena dosadna nestrastvena prijateljica, razumna politika, po prvi put nakon nekoliko stoljeća novovjekovlja oslikavaju nam budućnost koja počiva na elementima koje češće koriste njihove strastvene suparnice nabrijane na rat. Pustošenja, smanjenje poljoprivrednih prinosa, masovna preseljenja, razorne katastrofe, bolesti... i kad probaju zaustiti da će, eto, biti dulje i toplije ljeto na Baltiku i

1 Autorica *Maddaddam* trilogije za koju uporno tvrdi da nije niti znanstvena fantastika niti klimatska fikcija, a vi prosudite sami.

2 Sivka, Dora. 2017. Predgovor „Homo Climaticum 2017.“. Zagreb: Zelena akcija

manji računi za zimsko grijanje u Zagrebu, odmah to poprate nekim širenjem potkornjaka koji ždere svu baltičku šumu ili poplavama koje su svakodnevica toplije zagrebačke zime.

Između takvih nestrastvenih upozorenja treba ipak iščekivati kako će ljubiti, što će jesti i čitati, kako plesati i zašto se odijevati, kako glasati, te buduće Zagrepčanke, Splićani, Županjke ili voditelji hostela na Biokovu. Pošto će se njihov, a to je naš budući, život sastojati više od poljubaca, plesa ili suza nego od ppm ugljičnog dioksida u globalnoj atmosferi, desetogodišnjeg prosjeka rasta razine mora, raspada cirkumpolarne zračne struje i neispunjene uloge izumrlih koralja u oceanskom hranidbenom lancu. Pronaći te elemente svakodnevice nije lako kada znanstvena predviđanja govore o izumiranju vrsta neviđenom u posljednjih desetke milijuna godina i gubitku stabilnosti prirodnog okruženja (živog i neživog) intenzivnijem od povijesnih katastrofa otkada bilježimo prve poljoprivredne civilizacije. S takvim prognozama teško je dočarati kako će obični dan zanimljive, ali nezapažene osobe izgledati od jutra do večernjeg poćinka.

Pogledati preko plota važno je ne samo zbog umjetničke slobode. Važno je jer se svi, radnici, učenice ili politički subjekti, trebaju trenirati u prihvaćanju perspektive u kojoj je usmjereni marš povijesti kakvom smo svjedočili od početka modernizacije na ovim prostorima naglo prekinut, zamijenjen bitno drugačijom materijalnom i kulturnom zbiljom – zbiljom sličnijom nekim već nesretnim prostorima globalne današnjice. S druge strane, važno je upoznati kako je povijesno ateri-ranje u takvu zbilju ishod niza proizvoljnih povijesnih izbora, bez obzira koliko sitno svatko od nas utječe na njih. Konačno, iz perspektive bitno promijenjene budućnosti lakše je uočiti kako su današnja ograničenja izazvana klimatskim promjenama i društvene nejednakosti ugrađene u obećanje neograničenog ekonomskog rasta zapravo dvije strane istog ideološkog novčića. Kad se ozbiljno postavimo u poziciju radikalno drugačije budućnosti kao da ju već proživljavamo, kada poznamo njezinu svakodnevicu, a uvažavajući proizvoljnost povijesnih izbora koji do nje dovode, možemo zaista predano promišljati „prošle“ odluke s afektivnom prisnošću potrebnom za odlučnu promjenu. Drugim riječima, možemo zaista iz perspektive svakodnevice vidjeti da, kada bismo učinili to i to, izabrali ovo ili ono, do nesreće koju sada osjećamo ne

bi došlo.³ Štoviše, u promijenjenoj zbilji možemo pronaći i trenutke neosviještene sreće, zadovoljstva koje već sada treba potražiti i osnažiti i bez drugih nesretnih ograničenja.

U ovom izdanju priča s druge strane plotu, iz nesretne svakodnevice budućnosti ukazuju nam na važnost drveća koje već sad stabilizira promjene nebeskih prilika, nestalnost morske obale koju uzimamo zdravi za gotovo, ili na iskustvo prirode posredovano prodajnom logikom i kupovnom moći. Danas naznake, prekosutra jedina poznata svakodnevica. Nakon tih veduta iz neželjene budućnosti, možda ćemo se zagledati kroz prozor, razlučiti dim toplane od večernje riječne magle i potražiti prijateljicu koja zna tko se bolje razumije u proizvoljne izbore koje kao zajednica, društvo, država i čovječanstvo baš sad činimo na putu prema budućnosti oblikovanoj klimatskim promjenama. Kao i s prošlom zbirkom, uživajte, pa potom razmislite i djelujte!

*Mladen Domazet
Institut za političku ekologiju*

3 Žižek, Slavoj. 2008. "Unbehagen in der Natur". U/In In Defense of Lost Causes. London: Verso, 420-460

I

**Sanjam da mi se
otvaraju škrge**

Šetnja žalom

Gledam u pučinu. Kamo je nestala stara obala?

Umjesto o nju val za valom sad udara u moju kuću, a nova je obala kod gornje ceste. Do stare obale sada moram plivati. Želim li hodati po žalu, napunim džepove kamenjem pa šecem morskim dnom. Ne mogu dugo ostati pod vodom, ali svaki dan izdržim malo duže. Još malo pa ću moći odšetati do rive, kao nekad. Samo neću nositi šešir, kao nekad; ići ću gologlav. Volim kad mi sunce miluje glavu pod morem. Svjetlo se prelama nekako čarobno. Tiho je i mirno. I ribe su se naviknule na mene. Ponekad mi grickaju odjeću – izgledam kao strašilo na koje su sletjele ptice.

Kad rukom opipam kožu ispod ušiju nagužvana je i istanjena u naborima. Ne usuđujem se još radovati, ali noću sanjam da mi se na tom mjestu otvaraju škrge. Bilo bi tako lijepo moći šetati žalom kad god poželim. Mahao bih ribarima dok u čamcima klize iznad moje glave; svakoga dana odlaze na pučinu u potrazi za hranom. Ja ne idem daleko, volim alge i trave što rastu u plicaku. Tamo je sve što mi treba.

Volio bih da mogu šetati žalom bez kamenja u džepovima.

Dorotea Đurić

Nova Zemlja

Pronašli su nas. I sad nas žele posjetiti.

Ne, još gore – žele nam se useliti.

Prije gotovo stoljeće naši su stručnjaci za ljudske jezike dešifrirali jedan tekst koji je objavila zemaljska svemirska stanica. U njemu je pisalo da su ljudi pronašli planet gotovo identičan svome. Ondje je bila i jedna fraza od koje nas je sve prolazila jeza – *vrlo vjerojatno naseljivo*.

Naseljivo.

Kako oholo. Kao da je sve prazno i samo čeka da oni dođu.

Odlučili su nazvati našu zvijezdu Sur-1, a nama su dodijelili neki svoj komplicirani naziv. Međutim, većina ljudi uskoro nas je počela zvati Novom Zemljom.

Činjenica da smo otkriveni bila je zabrinjavajuća, ali ne u alarmantnim razmjerima. Njihova im tehnologija nije omogućavala da dođu ovamo, niti smo smatrali da će to ikad biti moguće.

Međutim, očajnička vremena zahtijevaju očajničke poteze.

Desetljeća su prolazila i na Zemlji je bilo sve manje resursa, a sve više ljudi. Osim toga, postajalo je prevruće. Prenaseljenost su rješavali ratovima koji su izbijali svako malo, a život je za one koji su preživjeli bio više borba za opstanak nego išta drugo. Situacija je dovela do razrade plana za bijeg, i to ne bilo kamo, nego k nama. Nazvali su to “Projekt Nova Zemlja”.

Tehnološki rat koji je izbio kad je projekt započeo doveo je do ubrzanog napretka u području razvoja svemirskih letjelica. Tko prvi uspije dosegnuti brzinu svjetlosti, moći će postaviti najvišu cijenu. Ovo je natjecanje trajalo gotovo pola stoljeća dok država koju nazivaju Kineskim Carstvom nije objavila uspjeh. Kinesko je Carstvo predstavilo letjelicu koja je mogla dosegnuti brzinu najprije blisku brzini svjetlosti, a zatim su je razvili do mjere da je postala i brža od svjetlosti.

Moram priznati da sam se ponekad divila ljudskoj sposobnosti. Ljudi su poput njihova planeta – puni kontradiktornosti.

U stanju doseći genijalnost i pasti na dno destruktivne gluposti. Da, divila sam im se. U trenucima kad ih nisam prezirala.

Umorna od cjelodnevnog prevođenja s ljudskog jezika na naš, polako sam koračala kući. Radila sam u svemirskoj stanici u tajnom odjelu za prevođenje interplanetarnih jezika. Prevodila sam podatke koje bismo uspjeli preuzeti sa zemaljskih satelita. Posao je bio zanimljiv, ali težak. Ponajviše zbog toga što ni s kim nisam mogla razgovarati o svom poslu. Znanje o tome da ljudi postoje bilo je tajna najvišeg prioriteta, ali nešto mi je govorilo da neće još dugo biti tako.

Naša se strana planete polako okretala od Zvijezde i zapadala u mrak. Na nebu su se mogli vidjeti obrisi stjenovitog planeta i puno većeg i bližeg vodenog planeta. Ljudi bi im sigurno dali neka imena, ali naš jezik ne funkcionira kao njihov. Čak ni naš planet nema ime. Nema ga ni ja.

Bila sam blizu doma kad sam začula šuškanje u visokoj travi pored puta. Zvukovi koji su dolazili odande bili su neobični. Kao da ne pripadaju ovamo, u tu visoku travu, ili čak u ovaj svijet. Krenula sam prema njihovom izvoru i nabasala na djevojčicu koja je stanovala u domu do moga.

“Što radiš ovdje?” zazvala sam je.

“Našla sam čudnovatost”, odvrtila je i odmaknula se kako bi mi pokazala stvar koja je proizvodila zvukove. Preplavila me jeza.

Gledala sam ravno u ljudsku spravu, jednu od onih koje šalju na druge planete kako bi prikupili podatke. Što je bilo gore, uređaj je imao ekran i na njemu je bila ljudska glava šokirana izraza lica. Tko zna koliko dugo ova stvar već kruži ovuda i što je sve uspjela saznati.

“Znaš li što je to?” pitala me djevojčica. “Ispušta čudne zvukove. I ova glava izgleda čudno.”

Usta osobe na ekranu su se micala. Pretpostavljala sam da govori nešto na svom ljudskom jeziku, ali nisam ništa čula. Nisam znala ni mogu li oni s druge strane čuti mene, ali svejedno sam rekla:

“*Stay away!*”

Engleski je bio jedini ljudski jezik koji sam znala. Ako me osoba s druge strane čula, onda me definitivno i razumjela, bez obzira na moj loš izgovor i neobičnu melodiju glasa. Engleski je ipak bio jezik koji su svi Zemljani razumjeli.

Sakrila sam djevojčicu iza sebe, iako nam od uređaja nije prijetila nikakva opasnost. Sagnula sam se i skinula kameru

kroz koju nas je čovjek s druge strane promatrao. Na ekranu sam vidjela kako se uznemirio i počeo nešto vikati, ali iz njegovih usta nije izlazio nikakav zvuk. Bacila sam kameru na tlo i zgazila je. Zatim sam pokupila komadiće.

“Pomozi mi”, obratila sam se djevojčici. Zajedno smo odgurale uređaj do mog doma i zatvorile ga u ostavu.

“Što je to?” pitala je ona dok sam je odvodila iz doma.

“Ono što si i sama primijetila – jedna čudnovatost. Slušaj me”, primila sam njene ruke u svoje, “molim te da nikome ne govoriš o ovome.”

“U redu”, rekla je i naklonila mi se na izlazu u znak da je prihvatila moju molbu. Odvratila sam naklonom.

Okrenula sam se prema ostavi. Preplavio me osjećaj bespomoćnosti. Što da radim? Što da radimo?

Tisućljećima, *milenijima* smo ih uspješno izbjegavali. Nismo komunicirali s njima. Nismo im dali do znanja da postoimo. Smijali smo se njihovim predodžbama o nama. Što smo još mogli učiniti da nas ostave na miru? Zar ne shvaćaju? Zar im nismo dali dovoljno znakova?

Shvatite, zaboga, ne želimo vas.

Ne trebate nam. Sasvim se dobro snalazimo bez vas.

Umom sam posegnula za voditeljem svemirske stanice. Brzo se odazvao pa sam mu objasnila što se dogodilo. Osjećala sam njegovu uznemirenost. Pričekala sam dok nije došao s još nekoliko kolega koji su ukrcali ljudski uređaj u levitator koji su parkirali u prostoriji pod mojim domom. Levitatori su bili vozila jednake funkcije kao ljudski automobili, osim što ih je pokretala magnetska levitacija i moglo ih se koristiti u specijalno dizajniranim podzemnim tunelima.

“Deaktivirat ćemo ga”, obratio mi se voditelj. “Ali bojim se da je gotovo. Više se ne možemo skrivati.”

Sljedeće su me jutro na poslu dočekale snimke sa zemaljskih satelita. Njihove su službe za izvještavanje već tjedan dana govorile samo o novom otkriću. Nama je pak to bilo tek jučer. Ovdje dan traje malo duže. Na svim je ekranima bila slika mog lica pored prosječnog ljudskog lica. Uspoređivali su našu fizionomiju sa svojom. Razlike nisu velike – naš je ten puno bljeđi, gotovo proziran zapravo. Oči su nam otprilike iste veličine, samo su naše šarenice puno veće i isključivo svijetlih boja, a zjenica nam nije okrugla, nego ravna vertikalna linija. Lice nam je općenito nešto uže od ljudskog, a uši

zašiljene pri vrhu. Osim kose, koja je tamna i ravna, nemamo drugih dlaka. Stasom smo viši i vitkiji.

Nitko se u stanici nije nikome obraćao dok su se slike s ljudskih ekrana emitirale na našima. Gledali smo velike količine ljudi s transparentima kojima nas mole da dođemo po njih i odvedemo ih. I druge, na kojima piše da ostanemo gdje jesmo i pustimo ih na miru. Slušali smo govore političara o definitivnom preseljenju jednog dijela stanovništva na novi planet. Ipak je sad sigurno da ondje ima humanoidnih oblika života. *Humanoidnih oblika*. Čovjek je sam sebi mjerilo u svemu. Slušali smo o planovima za uspostavu suradnje s domicilnim stanovništvom i potencijalnim produžetkom ljudske vrste na novom planetu. Odlučili su za početak poslati ekspediciju ovamo kako bi se utvrdilo jesmo li neprijateljski ili prijateljski raspoloženi.

Netko je isključio ekrane.

Nekoliko smo trenutaka proveli u tišini. Gledali smo jedni u druge u potrazi za nekim rješenjem.

Mi nismo ratnici. Jedino što znamo o ratu saznali smo iz dokumenata i snimki ukradenih preko zemaljskih satelita. Bilo kakva bitka s takvim majstorima u vještini ratovanja kao što su ljudi bila bi pogubna ne samo za nas nego bi nanijela štetu i planetu.

Što ćemo? Zar ćemo im samo tako pružiti utočište? Neće li i to biti pogubno za naš planet? Svoj su uništili i sad im treba novi. Tko nam jamči da se ovdje neće ponašati jednako kao kod kuće?

A što bi napravili da nas nisu otkrili? Kamo bi pobjegli?

Zaklopila sam oči. Ljudi...

Kad gledamo tu njihovu jadnu Zemlju, preziremo ih. Ali s druge ih strane ne možemo ne žaliti. Ne možemo ne žaliti Zemlju. Možda će joj goditi da se malo odmori od ljudi.

* * *

Nije prošla ni godina dana otkako su nas ljudi otkrili. Međutim, po njihovu mjerenju prošlo ih je pet.

Velik nas se broj skupio na širokom polju. Gledamo kako se s neba polako spušta velika crna ljudska letjelica. U prvom redu stoji vođa grada i voditelj svemirske stanice. Pored njih ja, prevoditeljica.

Letjelica se spusti na polje i na njenom se dnu otvore vrata kroz koja izađe prvo jedan čovjek u bijelom svemirskom odijelu, a za njim još desetero. Prilazili su nam polako i teško. Gravitacija je ovdje bila jača od one na koju su navikli. Stali su pred nas i nekoliko nas trenutaka gledali. Desetorica su imali oružje, ali nisu ga dirali. Nama pak nije bilo jasno zašto su ga uopće nosili.

Njihov vođa je podigao ruku i rekao na engleskom jeziku: “Dolazimo u miru.”

Nasmijala sam se i rekla:

“Onda ćemo vas prvo zamoliti da odložite oružje.”

Ivan Hozjan

Nestanak

Iz grada Arala
Već se tridesetak godina
Ne vidi Aralsko jezero
Otađ je samo muzej
Nasukanih brodova
Iz kojeg svi bježe
A oni koji ostanu požale
Jer umjesto svježe ribe
Gledaju kako im pristiže
Toksični vjetar
Iz bare koja nestaje
U kandžama novonastale
Pustinje Aralkum

San Luis Rio Colorado
Nedugo je nakon jedanaest godina
Prvi put ugledao rijeku Colorado
Kojoj su trebala još dva mjeseca
Da proguta sav pijesak
I kserofitne grmove
Razmnožene u koritu
Te nakon šesnaest godina
Opet završi u moru

Ali i dalje ne znamo
Koliko će često
Ta silna rijeka
Koja je lomila gorja
I stvarala kanjone
Predmete divljenja
Onih koji su joj oteli ušće
Opet pozdravljati
Grad koji je po njoj dobio ime
I doticati Kalifornijski zaljev
Makar kao sitni potočić

Na izmaku snaga
Koji zaudara od borbe
S bataljunima brana
I kanala za navodnjavanje

Vjerojatno postoji još mnoštvo
Lokaliteta kojima smo
Nadjenuili ime po nečemu
Što smo im zatim oduzeli
Ali za njih nisam čuo
Ili ih se trenutno
Ne mogu sjetiti

Gdje su nestale zagrebačke banane

Banane, banane... banane... Banane! Konačno je našla policu i tamo zatekla hrpu banana. Iznad njih je pisao neki broj, ali niti mu je vrijednost bila očekivana, niti je razumjela mjernu jedinicu.

“Oprostite”,pitala je gospođu pored sebe, “gdje je navedena količina CO²?”

Gospođa ju je zabezeknuto pogledala ispod obrva.

“CO²? Pa nije to Jamnička, kakav CO² u bananama? Bože...” uhvatila je ručku kolica i odgurala ih do druge police.

Mia nije baš razumjela što je ta Jamnička i kako će do nje doći, niti zašto gospođa ne razumije njeno pitanje, no zaključila je da će za početak potražiti mjesto uzgoja. Nakon nekoliko minuta uspjela je naći papirić na kojem je sitnim slovima pisalo: “Zemlja podrijetla: Costa Rica”. Trepnula je i krenula tražiti dalje, no nakon nekog je vremena shvatila da se to odnosi na cjelokupnu ponudu u tom dućanu.

Uhvatila je još par ljudi i ispitivala ih o emisijama CO², podrijetlu namirnica, eventualnim drugim policama s lokalnim voćem i tom neobičnom broju koji je visio iznad police s bananama. Uglavnom su ju čudno gledali, neki su odlazili bez odgovora, ali saznala je da je zagonetni broj cijena (iako ga i dalje nije znala pretvoriti u g CO²) i da banane nisu lokalno voće. Razočarana, vratila se do kuće djevojke koju je prvu srela u ovom vremenu i kojoj je ispričala svoju priču.

Ana je (nakon inicijalnog šoka kad se u njenom dvorištu pojavio pravi pravcati DeLorean – za kojeg je iz Mijine priče saznala da je zapravo *tribute* kopija samo izgledom slična tom automobilu) bila oduševljena pričom djevojke koja se iz znatiželje našla u stroju za putovanje kroz vrijeme, a zatim slučajnim pritiskom krivog seta tipaka i u 2018. godini. Mia se, naravno, silno željela vratiti u svoje vrijeme i k svojim prijateljima, a za to joj je, čini se, bila potrebna samo jedna banana. Ana nažalost nije imala ni jednu kod kuće, ali nije to smatrala problemom jer su banane dostupne u svakom duća-

nu. Ponudila se otići u kupovinu, ali Mia ju je ljubazno odbila i otišla sama.

Na putu do Ane Mia je stigla razmisliti o situaciji. Zapravo je bilo logično da u Hrvatskoj u 2018. nema banana jer je bilo dosta hladno u odnosu na ono na što je Mia navikla. Mia je znala i iz škole da je nekad to podneblje bilo osjetno hladnije pa možda to bananama stvarno nije odgovaralo. Ali, da su onda tako široko dostupne banane uvezene skroz iz Costa Rice, to nikako nije mogla pojmiti.

“Ej, jesi našla?” upitala ju je Ana čim je ušla u dvorište.

“Ma, jesam, ali... Vi, tu... tu nema banana, je l’ da?”

“Kak to misliš, nema? Rekla si da si ih našla.”

“Ma, našla sam uvozne. Iz Costa Rice, zamisli!”

“Pa da. Banane i rastu tamo negdje. I? Di je?”

“Što di je?”

“Pa banana.”

“Pa ne mogu uzeti bananu iz Costa Rice! Nisam nigdje našla koliko je to CO², ali sigurno je puno. Morat ću smisliti nešto drugo. Ovo glupo vremensko putovanje me sigurno koštalo puno, moram paziti koliko trošim.” Mijino je tijelo spuznulo niz ogradu na koju je bila naslonjena i sklupčalo se u fetalni čučanj.

“O čemu ti pričaš? Kakav CO²? I zašto ne bi uzela iz Costa Rice? Fine su”, nasmijala se Ana i dodala “nije da ćeš ih jesti.”

Mia je podigla glavu prema Ani zaštitivši rukom oči od sunca. “Zašto nitko ne razumije kad pričam o gramima CO²? Kako vi računate cijene? Vidjela sam neki broj 10 tamo, ali ne znam ga pretvoriti u nešto razumljivo.”

“10 kuna su banane”, pojasnila je Ana nespretno, uopće ne pomagavši Miji. “U budućnosti nema kuna?” njeno je lice odražavalo iskrenu znatiželju, a onda je podigla obrve i otvorila usta kao da je došla do značajnog otkrića. “Pa da, sigurno su uveli Euro! Ali, ne brini, otići ću ja do dućana. Koliko može biti jedna banana, kunu, dvije?”

“Nemam pojma”, odgovorila je Mia, nezainteresirano slegnuivši ramenima. “Što je kuna?” upitala je nagnuvši glavu na stranu. “Što je Euro? I što je Jani... Jami... Jamiška?”

“Jamiška? O čemu ti pričaš?” slatko se nasmijala Ana. “Gle, ne brini. Donesem ti bananu, staviš ju u DeLoreana i odeš doma.”

Mia je naslonila bradu na koljena i zamislila se. “Ako probijem mjesečnu kvotu, premjestit će me na selo”, odgovori-

rila je tiho, odsutno, više razmišljajući naglas, nego kako bi nastavila razgovor. Morala je ozbiljno razmisliti što će dalje.

Pretpostavljala je da umjesto banane može staviti nešto drugo, ali njezino znanje nije bilo ni približno dovoljno da shvati što je to iz banane pokretalo vremenski stroj pa je teško mogla naći adekvatnu zamjenu.

Uz to, još uvijek nije shvaćala sustav koji se u prošlosti koristio za određivanje cijena. Činilo se kao da uopće ne uzimaju neke stvari u obzir. Pričali su o nekim kunama, možda im je mjerna jedinica utjecaj života jedne kune na okolinu. No, to se činilo vrlo nespretnim za računanje, a i nije bilo logično da jedna banana utječe 10 puta više od kune, pa čak ni banana iz Costa Rice.

Nije zapravo ni znala treba li brinuti o cijeni jer moguće da njen čip u ovom vremenu nije u stanju registrirati potrošnju. Požalila je što se nije više interesirala za takve stvari, ali u njenom je vremenu bilo sasvim normalno svima da se oslanjaju na čip da vodi evidenciju o potrošnji energije, sirovina i kreiranom zagađenju. Nije ni sanjala da će joj nešto značiti informacija na koji se način to odvijalo. Osim toga, nije ni u čipu bio jedini problem. U toj ju je misli prekinula Ana.

“Mia, što je?” upitala je Ana zabrinuto, vidjevši njen odsutan pogled.

Mia je nastavila gledati u prazno.

“Nisam nikad u životu pojela nešto iz tako daleke zemlje. Čini se da je to vama normalno, ali ne znam, nije mi to ok.”

Ana je sjela kraj Mie i položila dlan na njenu ruku.

“Ali, nećeš ju jesti. Uostalom, otkud je došla banana koja te dovela ovamo? Nije li to očekivani trošak tvog putovanja?” Dok je izgovarala tu rečenicu, mozak joj je zabilježio riječ *trošak* i pohranio za kasniju evaluaciju.

“Iz Zagreba. Kod nas banane rastu posvuda. Klima je drugačija”, odgovorila je, još uvijek odsutno, razmišljajući o tome što je čeka kad se vrati u svoje vrijeme i koliko je glupo bilo što se uopće motala oko tog vremenskog stroja.

„A-ha“, rekla je Ana, polako si slažući kockice u glavi. *U Zagrebu rastu banane, tropsko voće. Mora da je to ono globalno zatopljenje o kom svi pričaju. Nije ni čudo da u budućnosti gledaju stvari – troškove – na drugi način.* „Mia, ali to je ipak samo jedna banana. Mislim, to je jedini način da se vratiš.“

Mia je šutjela i grizla usne. Činilo se da se pokušava pomiriti s time da je to cijena njena povratka. Kad je progovorila, njen je glas prožimala odlučnost. "Znaš što, imaš pravo. To je jedini način da se vratim. Užasno mi je to što se prevozi preko pola planete, ali to je jedna banana. U kontekstu cijelog mog života, valjda to ipak nije tako strašno." Konačno je okrenula glavu prema Ani, pogledom koji kao da je molio odobrenje za taj prekršaj.

"Pa naravno da nije strašno! Pa mi jedemo banane non-stop. Zapravo, nisam nikad razmišljala o tome otkud dolazi hrana koju jedem." Vidjevši da se Mia namrštila, pokušala je promijeniti temu. "Gle, taj skok kroz vrijeme sigurno troši više od jedne banane. Nekako imam osjećaj da je to otkud je banana došla manji faktor od toga otkud si *ti* došla."

Na to je Mia spustila pogled. Očito promjena teme nije baš bila tako velika kao što si je Ana to zamislila. Trenutak tišine rastegnuo se među njima, a onda je Mia pogledala Anu ravno u oči i rekla: "U redu, možeš mi donijeti jednu bananu iz dućana. Ali, nešto mi obećaj." Pričekala je Anino potvrdno klimanje glavom, a zatim nastavila: "Pazi na to ubuduće. Misli na to otkuda su potekle stvari koje kupuješ. I reci i drugima da paze. Ako sam već toliko potrošila na ovaj dolazak, onda neka bar od njega bude neke koristi."

Na to su se obje djevojke blago nasmiješile i pružile si ruke. "Dogovoreno!"

Pola sata kasnije Mia je mahnula Ani kroz vjetrobransko staklo. Putovanje kroz vrijeme trajalo je, iz Mijine perspektive, iznimno kratko i začas se našla u poznatom okruženju. Prvo što je po povratku napravila jest provjerila svoj čip i mjesečnu kvotu. Zaprepastila se vidjevši da joj je potrošnja za ovaj mjesec pala umjesto da je porasla. *Hm. Možda mi se broji i dogovor s Anom?*

Nada Topić

Upute za proljeće zimi

U kaputu nosim razlistale topole
iz siječnja u veljaču
jer sve se to sad pomiješalo
godišnja doba mjeseci dani
i globalno zatopljenje iz europskih zemalja
stiglo je u Solin
(umjesto roda)

Možete li zamisliti ptice kako vam proviruju iz rukava
i bježe
pa onda jedna Sunčeva zraka
koja se odbija o metalnu površinu jurećeg automobila
zabija se u oči i raste, raste prema zemlji
savija glavu
bijeli zvončići visibaba i đurđica
njihov miris pomiješan s mirisom trulog lišća u parku
blata i asfalta
koliko hoćeš

Iza mene sigurno ostaje zeleni trag
 proljeća koje se troši
na drveće
na životinje ljude
na travu

Nemam nikakvih uputa o tome
kako ga sačuvati dok mu bude vrijeme

II

Datulje i čarobni grah

Sandra Vlašić

Jusuf mala duša

Zovem se Jusuf, sin majke Sfinge. Volim ljude. Volim svijet.

Bzzzzummm. Izbjegao sam lijevog, provukao se između dvojice na mjesto ispred žutog i ponovno bio prvi. Bezgrešni letač. Baš kao moj otac i otac mog oca, svi smo mi prvi od najboljih. Grobnica oca Kefrena to govori sa svih svojih 136 metara. I onim vrhom od granita koji je u zadnje vrijeme natukao led više nego ispržilo sunce sve one tisuće godina.

Svojim tamnim očima pažljivo sam pratio situaciju. Oko mene treperile su sjene, iznad mene kristali pijeska presijavali su se na velikom pustinjском nebu. Moram požuriti. Danas stiže Maya.

Slijeva, zdesna, svi su jurili, vakuumskim trubama upozoravali ostale da su tamo, provlačili se jedni pored drugih milimetarskom preciznošću. Ponekad bi se malo pogurali s boka, no rijetko, kao što pada kiša u Sahari.

Na trgu Tahir promet je bio kompliciran. Dodatno su ga komplicirali prosjaci, gutači vatre i znatiželjnici koji su pokušavali prijeći cestu. Problem su bili oni nepredvidivi. To su obično vozači koji voze turiste. Eno jednog, tamo ravno, gledam ga. Ponovno predstava. Zaustavio je aviomobil posred najveće gužve, izašao bauljajući, glumi zombija i neku rijetku bolest. Krišom mi namiguje dok govori svojim putnicima o tome kako je on bolestan, a djeca mu gladuju... samo da bi uzeo više novčića i možda koju vitaminsku vrećicu od naivnih.

Bzzzzummmmm. Opet jedno brzo provlačenje i izbjegao sam još jednog nepredvidivo problematičnog. Vozi neke ljudolike kiborge otraga na sjedalima, prepoznajem ih izdaleka. Blijeda put, odijela s VR naočalama, sigurno im već prodaje priču. Topli pustinjски vjetar vrtloži zrakom smeće, pijesak i sol. I meku melodiju islamskog bluesa na udu što je stvara ulični svirač.

Crrrrrrrrrrrrnnnggggggggggg-fjuuuuuuuuuuuu – hitar pomak ulijevo. Pored mene je protutnjao neodržavani. Jedva sam ga izbjegao. Najčešće im otkazu kočnice. Takav je i moj susjed. Zaspe u vožnji. Zbog vrućine. Sad je barem nekoliko

stupnjeva toplije nego kad sam se rodio. Više ne mogu hodati bos kao nekad.

– Maya, Maya – pjevušio sam sebi ponavljajući melodiju uličnog svirača dok sam bezgrešno letio svojim aviomobilom. Nisam je vidio barem pedesetak godina, od onog našeg susreta na bazaru.

– Jusuuuf! – čuo sam svoje ime. Potrubio mi je desni. Bio je to Hamid. – Hajmo na ručak! – rukom je pokazivao prema ustima. – Njam, njam!

Bilo je četiri poslijepodne. U četiri poslijepodne baš uvijek je doba ručka u Kairu. To se nije promijenilo tisućama godina.

– Ej *habibi*, danas pravim *molokhiu*, stiže Maya.

– Aaaa, ne zvuči loše. *Yala, yala!* Idemo!

– Bit će posebna, imam svježije lišće *molokhie* iz svog vrta. Uzgajao sam ga godinama, spašavao od leda prošle zime. Sjećaš se? Nisam pio vodu samo da imam za biljku. Hajde sa mnom!

– *Uuuuups!* – Hamid je vozio zmijolikom putanjom izbjegavajući pješake koji su u skokovima pokušali prijeći cestu i pratio me. Nagazio sam mašinu svog aviomobila da budem prvi, prvi od najboljih.

Trebalo se probiti na drugu stranu Nila koji je sada bio širok stotinu kilometara. More se opet podiglo i ulilo u kontinent. Plodna polja postala su slana Sahara, i tako svaka 3 mjeseca. Kada bi se more povuklo, ostale bi puste kuće kamena nagriženog solju i pune smeća. Kairo više nije bio grad, već zračni prostor iznad onog što je nekada bio grad. Sve vrtove morali smo objesiti. Stoku više gotovo nitko nije imao, osim pokoje koze na terasama najviših zgrada, za mlijeko. Samo kao lijek i za posebne prilike. Ja se još nikada nisam našao u tako posebnoj prilici. Nikada nisam probao kozje mlijeko. Najviše smo jeli datulje i čarobni grah. Taj grah je rastao dovoljno visoko da se ne zaslani, baš čarobno. U godinama leda nije bilo ni toga pa smo više gladovali. Srećom, nisu bile česte kao što su nam rekli da bi mogle biti. Te godine leda. Ali nije ni to loše, čisti dušu. Jedino meso koje smo poznavali bilo je ono krokodila. Slankasto. Jako skupo. Sve je išlo kao izvoz u Grad Tisuću Odabranih. Ni to nikada nisam probao.

– Maya, Maya – ona melodija svirača uda nije mi izlazila iz glave, ponovno sam pjevušio sam sebi, tako sam se uspavljivao kad sam bio mali.

Mayu sam upoznao na bazaru. Prije pedeset godina bila je jedna od prvih koja je pokazala svima put bez mesa. Stigla je one godine, baš kad se svijet u Parizu dogovorio kako spasiti klimu. Da nisu, sada bi bilo još gore.

– Zdravo, *habibi*, draga! – rekao sam joj tada, a ona se samo smijala. – Ja sam Jusuf.

– Zdravo. Ja sam Maya.

– Što te dovodi k nama?

– Došla sam kod Sfinge. Trebaju moju gensku kartu.

– Gensku kartu? Zašto?

– Ne jedem meso. Uopće.

– Aaaa, je li to za ono čarobno cjepivo za mesojede?

– Aha, kad se cijepe, odvikavanje će trajati puno kraće.

– I ljudi više neće jesti meso?

– Da, krave više neće biti potrebne. Tako kažu. Divno, zar ne?!

Maya je nesebično dala svoje gene za rješenje i funkcioniralo je. Krava više nije bilo, meso nismo jeli. Obožavao sam je zbog toga, meni je stalo do svijeta. Jedino što iz njenih gena nisu mogli skinuti su *dreadlocks* i njezine kose.

Ponovno ulični svirači i zurle. Eno je. Izdaleka, prvo što sam ugledao bila je kupola *dreadova* omotana oko Mayine glave. Nosila je šarene marame i bose noge.

– Maya, *habibi*, gdje si tako dugo?! – osjećam kako mi se lice žari. Obrazi zovu “štipni me “. – Zvoniš li još uvijek onim malim tingšama?

– Jusuf!!! – rukom mi kuštra kosu. Bio sam ponovno onaj isti dječak sa bazara od prije pedeset godina.

Maya me uštipne za obraz i izvuče tingše iz džepića. *Cin-cin*.

– Znala sam da ćeš me to pitati! Sve je tu! Mogu li ti sada platiti za tingše? Imam sitno 10 funti!– *Habibi*, rekao sam da nisu za prodaju!

Tada osjetim snažan udarac u rame.

– Jusuf!!! Ma što nije za prodaju? – vikao je moj stariji brat i udario me još jednom u rame. Još mi se spava. Trljam oči. Maya je nestala. Tu je samo moj brat i ljut je.

– Jusuf! Sve je za prodaju! Hajde, lijenčino, ustaj!

Ukočio sam se od spavanja na tvrdom kamenom podu u kućici stisnutoj između starih palača na ulazu Bab Zuvelia.

– Evo, tu su ti tingše, lančići, haljinice što zvone. Ne vra-

ćaj se dok ih sve ne prodaš! – viknuo je brat i izgurao me iz kuće. Bila je njegova smjena da odspava.

Izašao sam u vrevu starog Kaira. Popio vode iz ćupova što su stajali na kolicima na uglu ulice, uvijek u doba velikih vrućina. Ugledao sam djevojku za kojom su vikali “Maya” i potrčao za njom. Bila je bosa baš kao i ja.

– Zdravo crnooki dječāče, koliko su ti ove tingše? – govorile su njene oči jer jezik nisam razumio.

Sfinga je lijeno frknula i podigla pijesak Sahare visoko prema užarenom nebu. Vitice visećih vrtova uplitale su se u Mayine *dreadlockse*. Sunce je pržilo pijesak. Klima je ionako bila vruća, a pustinja slana. Maya hipsterski bezbrižna. A Jusuf naivna mala duša poklonio joj je tingše. Baš kao u snu.

Karolina Kliman

Sekcija za kolektivno zbrinjavanje "kućnih ljubimaca"
Trg Karen Silkwood 3, Zagreb – Lat: 45°48'51" N
Long: 15°58'40" E

Ursula Fortunati
Via Tina Modotti, Mantova – Lat: 45.156417 N
Long: 10.791375 E
ufortunati@coop.com

Dragi drugovi,

javljam se na poziv za sudjelovanje u radu vaše sekcije koji je objavljen 26.07.2095. na mrežnim stranicama Ko-operative.

Studirala sam veterinu tijekom 9 godina (u razdoblju za vrijeme i nakon Poplave), a moji jezici su bili srpsko-hrvatski, slovenski, češki i slovački.

Moje se radno iskustvo sastoji od rada s terenskim aktivistima još za vrijeme studija, oko rješavanja problema pomrle stoke s područja sjevernog Jadrana koju je more izbacivalo u okolini Mantove. Nakon studija i smirivanja krize na Apeninskom poluotoku bila sam kao mlađa asistentica uključena u izradu preventivne strategije očuvanja slatkovodnih ekosustava na područjima na kojima su se očekivali uragani i suše u Sjevernoj Americi. To mi je iskustvo pružilo dosta teorijskog znanja iz područja biologije.

Do sada, već 15 godina, radim u Bratislavi u centru za brigu za "domaće životinje" i "kućne ljubimce" s područja Istočne Europe.

Smatram kako dobro poznajem problematiku kolektivne brige o životinjama u gradovima te mislim kako ću biti

od koristi u istraživačkom radu i izradi petogodišnjeg plana očuvanja/prilagodavanja ekosustava u okolini grada kamo se, koliko shvaćam, povuklo mnogo gradskih životinja.

Koordinacija mi je potvrdila kako je u Zagrebu moguće zadovoljiti potrebe života mene i mogeg sina. Napominjem samo kako, dok se ne dovrši izgradnja procesora atmosfere, živim s aparatom (ruksakom) za disanje, pa je moj terenski rad ograničen na 3-4 sata dnevno (eventualno s pauzama u radu od isto toliko sati). Zbog konstantne poledice koja se širi sa Sjevera, u Bratislavi mi je jako otežana egzistencija pa sam se morala vratiti u Mantovu.

Zahvaljujem na pažnji i nadam se da ću postati dio vašeg tima.

Nikad više rata! Živjelo Zajedništvo!

UF

Durdica Stuhlreiter

Zima opjevana kamenom

Prvu je pahulju dočekaao mirno, po navici zagledan u nebo.

Otplesala je u zraku ono što je znala, ali on nije bio ushićen. Čak se radovao kad se skrasila u maloj lokvi pored puta jer znao je što slijedi. Nestala je, a da se nije stigla niti nasmi-jati blatu što ljubomorno čuva tugu negdašnjih stopa.

Kad se utopila, stigla je još jedna. Njezin je ples bio nalik zamuckivanju uplašenog djeteta pred nepoznatim svjetovima. Samo je gledala u kamen, nadajući se da u njemu kuca srce utopljenika koji se nije stigao ukrcati u brod od papira.

Treća je bila tek začuđena. Zagledana u tamne visine iz kojih je stigla, borila se s pitanjima za koje nije bilo riječi. Zatim je i ona nestala, zagledana u grozničavi mjesec koji se iz ove perspektive činio čudno nesavršen.

Kamen pored puta i dalje tiho čeka pahuljice. Gledajući u malu lokvu, nada se pobjedi snijega.

Trampa

“I? Jesi li uspjela? Jesi li je donijela?” bilo je prvo što ju je upitao kad se pojavila.

“Da, dobro sam. Živa i zdrava, kao što vidiš”, odgovori Kira s naglašenom dozom ironije u glasu.

“Ne drami”, reče Ilan. “Imaš dovoljno iskustva u tom što radiš da bismo brinuli za tebe.”

“Ako je to trebao biti neizravni kompliment, nije ti uspjelo”, reče ona, i dalje podrugljivo.

“Jesi li uspjela?” presječe je on.

“Jesam”, reče Kira. Riječ *otprilike* – koja je trebala doći kao nastavak odgovora – odlučila je progutati.

Ilan pride i zagrli je. To joj je trebalo. Odlasci u Staru zemlju uvijek su bili stresni; na to se jednostavno nije uspijevala naviknuti. Premda je tamo upravo bila jedanaesti put.

“Odmori se”, reče on. “Ako si gladna, u šatoru odmah do ovog u loncima ima još golubovine i krumpira.” Kira odmah-ne rukom. “OK sam”, slaže. “Idem odmah na spavanje.”

Čim je Ilan izašao iz šatora, strovalila se na najbliži ležaj. Izvana se čula graja. Polako je padao mrak, no bilo je proljeće – temperatura nije padala ispod 35 °C i ljudi su vrijeme radije provodili na otvorenom. Sklopila je oči. Željela je zaspiti prije nego dođe ostalih pet djevojaka s kojima je dijelila šator. Međutim, uvijek kad bi se vratila, događalo se isto – pred očima bi joj se ispreplitale slike Stare zemlje kakvu je vidjela s onima kakvu ju je zamišljala dok je čitala o njezinoj prošlosti. Još uvijek nije bila sigurna bi li činjenicu što ima priliku, a nekad i dužnost, otići tamo smatrala privilegijom ili nekakvom lošom karmom.

Nitko tko je pripadao Lovcima nije znao kako bi gledao na tu činjenicu.

Ipak, bila je ponosna što je jedna od njih. I zahvalna. Prije trinaest godina, kad joj je bilo samo šest, Kira je ostala bez oba roditelja. Lovci su je primili, othranili, poučili. Nisu ništa tražili zauzvrat. No, ona je vrlo brzo shvatila da želi pripadati njihovom svijetu. Oni su, naime, jedini odlazili u Staru zemlju i od tamo donosili stvari koje su kasnije prodavali onima koji

su živjeli sjevernije, a nekad i onima u gradovima. U njima je vidjela junake – a tko ne bi htio pripadati skupini junaka? Nije je pokolebalo ni što ih je većina drugih iz naselja, čak i oni kojima su pomagali, nazivala krijumčarima. Te je riječi nisu natjerale da se razočara u Lovce, već u ljude. Da nije bilo Lovaca i trgovine, bili bi mrtvi.

O Staroj zemlji slušala je svakog dana. Gutala je preostale spašene diskove s tekstovima i mapama koji su o njoj govorili. Stara je zemlja bila pod vodom preko tristo godina. Ni njezini pradjedovi nisu rođeni tamo, no Kira ju je osjećala bliskom.

“Jesu li je naši stari mogli spasiti?” upitala je jednom Ilana.

“Ne”, rekao je. “Zato su otišli. Da spase sebe. Kad već nisu mogli spasiti nju.”

“Zašto je nisu mogli spasiti?”

“Jer su je nepovratno upropastili. Podiglo se more, a zrak postao zagađen. Smrdljiv. Više se tamo nije moglo živjeti i oni su se povukli u unutrašnjost, u okolice postojećih gradova”, rekao je gorko, kao da je sam to doživio. “No, temperature su i dalje rasle, a zemlja postala suha i neplodna. Vrućine nenasnosne. Htjeli su krenuti dublje u unutrašnjost, ali tamo su naumili i ljudi iz gradova u okolici kojih su naši stari živjeli. Nije bilo mjesta za sve. Došlo je do rata.”

“Izgubili smo ga”, reče Kira.

“Dobit ćemo idući”, reče Ilan. “Ako sam išta shvatio kroz ove knjige i tekstove koje imamo, ljudi neprestano ratuju pa se mire, uništavaju pa grade. Ukrug.”

“Nezamislivo mi je”, nastavi Kira, “ono što čitam. Je li uistinu bilo tako?”

“Na što misliš?”

“Pročitala sam na više mjesta da su naši preci koji su živjeli u Staroj zemlji mogli biti visoki i preko 180 centimetara. Neki navodno preko dva metra! Da su stajali potpuno uspravno, da im je koža bila puno svjetlija i mekša. Da je većina bolesti koja ih je pogađala bila izlječiva. Da...”

“Čuj”, prekine je Ilan, “tako piše, da. Vjerojatno je dosta toga istina, a zasigurno je nešto i ukrašeno. Vjerojatno su bili viši od nas, da, ali visoki preko dva metra? Sumnjam. Isto tako, zasigurno im je imunitet bio jači, no sumnjam da je gripa ikad mogla biti nesmrtonosna.”

Kira je često vrtjela taj razgovor u glavi. Odvio se prije nego je pošla u svoju prvu misiju.

To je bilo kad joj je bilo šesnaest. Išla je kao dio skupine od troje; ronjenje na dah za vježbu i aktivno traženje artefakata po morskom dnu nije bilo isto. U drugu misiju išla je sama. Dobila je zadatak izroniti komadić prapovijesne Arene koju su na području gdje se nalazila Stara Pula sagradili prapovijesni Rimljani. Nije bilo teško – ni izroniti ga, ni kasnije prodati trgovcima gradova na sjeveru. Na račun toga dobili su zalihe krumpira i graha koje su dva tjedna hranile čitavo naselje. Svaku sljedeću misiju kroz godine odrađivala je sama. I svaku uspješno.

Do ove.

Kira se okrene na drugu stranu. Čula je izmiješane muško-ženske glasove kako pjevaju, a onda se smiju. Nasmiješila se. Potom je pogledala tlo na kojem je bio prostrt njezin ležaj i prešla rukom preko suhe, brazdama išarane žučkaste zemlje. Osjetila je kako je hvata san. Prepustila mu se. Opet je sanjala kako trči po šumi između alepskih borova, mada su i oni vjerojatno bili plod mašte onih koji su izučavali vegetaciju Stare zemlje.

* * *

Mrzila je sudjelovati u trampama. Odvijale su se na pustopoljinama izvan naselja, gdje je zemlja bila jednako suha i razmrvljena, a jednolični krajolik prostirao se dokle pogled seže. Srećom, danas nije bilo vjetrovito pa nije morala štititi lice da joj sitni zemljani prah ne uđe u oči ili usta.

Ljudi iz gradova s kojima su trgovali nepovjerljivo su ih odmjeravali, pogledima u kojima su se miješali prijezir i sažaljenje. Kira ih nije voljela. Bili su u prosjeku nešto viši, no za ovakve prigode uvijek bi obučivali obuću koja ih je činila upadljivo višima. Čudno su se oblačili; nosili su nešto što su zvali “sako”, a poneki su oko vrata vezivali dugu traku koju su nazivali kravatom. Tvrdili su da su to autentične nošnje ljudi od prije tristotinjak godina, no Kira je bila uvjerena da lažu samo kako bi ih impresionirali.

Kira i Ilan stajali su nasuprot trima Građanima. Tip u sredini istupi i obrati im se.

“Ne gubimo vrijeme. Imate što smo tražili?”

Ilan pogleda Kiru. Ona istupi sa zavežljajem. “Tu je”, reče tipu i preda mu ga. “Nožni prst sa spomenika Grguru Ninskom iz prapovijesnog Splita iz 20. stoljeća Stare Ere.”

Tip zadovoljno kimne i preda zavežljaj djevojci u svojoj pratnji. Potom mahne rukom prema vozilu parkiranom desetak metara iza njih, a nekoliko ljudi donese pet kanistara.

“U svakome”, reče tip, “ima po trideset litara vode. Čiste, pitke vode. Kakvu mi koristimo u domovima, ne ono sranje od kišnice.”

Ilan i tip se rukuju, a nekolicina Lovaca koji su bili tu s Ilanom i Kirom krene preuzeti kanistre i odnijeti ih u naselje. Vidjevši da se Građani spremaju otići, Kira odahne. Blef je upalio.

* * *

Tek što su se Građani udaljili, buknula je svađa između Kire i Ilana.

“Voda će se piti i gotovo!” graknuo je Ilan nakon početnog koškanja.

“To nije u redu”, reče ona. “Bolesnima je voda potrebnija.”

“Bolesni su već bolesni”, reče Ilan. “Ako vodu potrošimo na njih, i mi zdravi ćemo se razboljeti. Ako svi budemo bolesni, tko će onda o nama brinuti?”

“Zar ti ovo nazivaš brigom?!” zaurla sad i Kira.

“Ne možemo spašavati svijet!” vikne Ilan. “Za to je odavno kasno!”

Kira je osjećala da bi trebala nešto reći, no nije znala što. Bila je svjesna da je Ilan djelomično bio u pravu. Voda ovakve kvalitete trebala im je za piće. Na kišnicu su navikli, no niti je bila dovoljno hranjiva niti su je imali u dovoljnim količinama. S druge strane, trebalo je prednost dati onima koji su bolovali od mutiranog oblika Denga groznice. Trebalo ih je napojiti, isprati im rane po tijelu. A onda opet, oni će umrijeti. Denga je smrtonosna. Nije li im svejedno hoće li konzumirati ovu vodu ili ostatke kišnice?

“Kojeg vraga”, čuo se opet Ilan, “mi uopće moramo dijeliti vodu?! Da smo pametni, mi Lovci bismo je za sebe uzeli! Mi smo je zaradili, išli po nju, a ostali kao znak zahvalnosti seru po nama! Koliko god i kome god podijelili, nikome nikad ni dosta ni pošteno!”

“Moraš ih shvatiti”, reče Kira. “Ljudima u naselju dosta je svega. Na kraju krajeva, ni mi bez ostalih ne bismo daleko dogurali. Lijepo ti kažem, bez ikakve želje da se svađamo...”

Ostatak njezine rečenice prekinuli su zvukovi pucnjeva koji su dolazili iz vozila koja su im se bešumno, ali brzo približavala.

* * *

“Prevaranti!” zaurlao je tip s kojim su maloprije odradili trampu kad je sišao s vozila. “Prokleti prevaranti!”

“O čemu se radi?” upita Ilan kad su se zaustavili.

“Aha, ne znate, je li?” reče tip ironično, iskačući iz vozila. Za njim je hodala djevojka koja je preuzela zavežljaj.

“Dovraga”, pomisli Kira.

Djevojka stane pred Ilana i Kiru i iz zavežljaja izvuče brončani prst. “Što je ovo?” upita ih.

“Već smo vam rekli”, reče Ilan.

“Recite nam opet”, zareži djevojka.

Ilan pogleda Kiru. Ona proguta pljuvačku. “N-Nožni prst”, započne, “sa spomenika Grguru Ninskom... I-Iz prapovijesnog Splita. Dvadeseto stoljeće. Stare Ere.”

Tip pljune na tlo. “Laže”, reče djevojka hladno. “Ovaj prst je boje kao i ostali dijelovi spomenika koje ste donijeli na prethodne dvije trampe. Iste boje kao Grgurova knjiga, iste boje kao kažiprst ruke.”

Ilan nije shvaćao u čemu je problem. “I?” upita.

“Nemojte mene muljati”, reče djevojka. “Godinama proučavam povijest spomenika koji su pod morem od Velikog potopa. Ljudi koji su živjeli prije tristo, četiristo godina vjerovali su da će im se, ako stave dlan na palac Grgura Ninskog i u sebi izreknu neku želju, ona ostvariti. Brončani palac je zbog toga poprimio odsjaj nalik zlatnome. I nije iste boje kao ostatak spomenika. A ovo što držim u rukama i što ste nam vi uvalili, jest.”

Ilan pogleda Kiru.

“Dovraga”, pomisli opet Kira. “N-Nisam... Nisam... mogla znati”, prevali preko usta.

“Lagala si?!” zapanjeno zasikće Ilan.

“Oprosti”, reče. Oči joj se stanu puniti suzama. “Nisam ga uspjela pronaći... A voda nam je prijeko potrebna... Pa sam donijela neki komad bronce nalik na palac... Oprosti...”

“Dogovor otpada”, zaurla tip. “Uzimamo vodu!”

“Ne!” viknu Ilan i Kira u isti tren. “Molim vas”, zavapi

tiho Ilan. "Treba nam. Zaista nam treba. Zalihe kišnice su nam pri kraju... A tko zna kad će opet kišiti..."

"Na to ste trebali misliti ranije", reče tip.

"To je isto dio spomenika, samo nije palac", reče Kira. "Uzmite taj... Idući put ću vam donijeti palac i još nešto i dati po cijeni jednog artefakta. Samo nam nemojte uzeti vodu!" reče slomljena Kira.

"Nećemo. Nama ne treba", reče tip te mahne prema vozilu. Začuje se pucanj. Metak probije jedan od kanistara i voda iz njega stane teći na izbrazdano, suncem spaljeno tlo. *Bang!* Drugi pucanj. Voda stane curiti i iz drugog kanistra. *Bang!* Treći pucanj. Jedan od Lovaca napravi korak naprijed, ali ga Ilanova podignuta ruka zaustavi.

"Ne možemo ništa poduzeti", reče ogorčeno. Dok su meci probijali četvrti kanistar i voda istjecala iz njega, Kira se baci na peti kanistar u nizu da ga zaštiti tijelom. No, trenutak nakon što ga je obgrlila rukama, metak koji ga je trebao probiti pogodi je u leđa. Kira jaukne. Premda je osjećala oštru bol koja je jačala, rukama se grčevito držala za posljednji kanistar pitke vode.

Tip rukom daje znak ljudima iz vozila da ne pucaju više. "Ajde", reče. "Recimo da ste ovom nezgodicom zaradili taj jedan kanistar. Ali, idući put nema šale. Ili Grgurov palac ili ništa od trampe."

Ilan i Lovci okupili su se oko Kire koja je ležala na tlu. Čula je da užurbano nešto govore, no sve ih je slabije čula i vidjela. Pomislila je kako bi joj zaista dobro bilo došlo da je uspjela naći palac, makar da ga dodirne za sreću. Vidjela je Ilana kako je promatra u suzama, a nad njim plavetnilo. Nebo. Ovdje, izvan gradova, još je bilo onako plavo kakvim su ga vidjeli i preci iz Stare zemlje. Nasmiješila se. Zatim je vidjela samo jezivu, duboku tamu koja ju je dozivala, a nakon toga ugledala je sebe kako trči po šumi između alepskih borova.

Nikolina Mrakovčić

Vidi ti to

Vidi ti to,
ova zima,
kažu,
zube ima, a ja ih gledam, što se zbiva?
Pa to nisu od hladnoće žmarci,
usred zime,
bockaju me –
komarci.

III

Među cvijećem uzbuna

Proljeće u trgovačkom centru

Bojažljivo prilazi travnjaku, dodirne bijelu koru breze, granu vrbe pored potoka, a onda razmakne trulo lišće oko lukovica narcisa.

Na klimavim nogama polako napreduje i kao da je još uvijek na paracetamolu šmrca, kiše, kašlje, trese se od studeni.

Među cvijećem uzbuna. Još je krhko, prozirno i u panici se okreće u potrazi za suncem.

Koji je dan?

Koji je sat?

Satovi više nemaju kazaljke.

Tulipan je pozelenio od hladnoće i spušta svoju glavicu prema mokroj zemlji. Vjetar ga udara sa svih strana, vrat mu je tanak i lomljiv.

Ovakve vjetrove ne pamte ni jaglaci na livadi.

Udaraju po krovovima, lome kišobrane, vežu u čvor telefonske žice, prekidaju razgovore, isprepliću crne prste breza.

Zimsko proljeće, proljetna zima, hladna i siva dovukla se tko zna otkuda.

Muči se japanska jabuka s odijevanjem ružičaste haljine.

Pospano leti bijeli leptir samac i onako snen slijeće na prvo šareno cvijeće.

U njegovom dubokom snu je zvonilo i šaputalo: "Sada, sada, vrijeme je."

Sletio je i pozdravio cvijeće, raskošno, šareno.

"Sve je to sada moje! Imao sam sreće, stigao sam prvi, prvi sam se probudio!" pjevušio je u sebi bijeli leptir samac i obilazio svoju šarenu plastičnu livadu, tako dugo dok nije stigao do blagajne trgovačkog centra.

"Jeste li zadovoljni kupovinom?" svjetlucale su blagajničine zelene oči.

Hraniteljica

Otrgnula sam se snu koji me htio prevariti i čvršće privila paket na trbuh. Nije bilo lako ostati budna gotovo trideset sati vožnje, ali uspjela sam. Samo sam sad pretkraj par puta skoro zadrijemala.

Pogledala sam oko sebe: je li netko primijetio? Od četiri druga putnika u mom odjeljku vlaka, dvoje je spavalo bez puno briga. Oni nisu imali što čuvati. Drugo dvoje sam uhvatila kako me povremeno pogledavaju. Bio je to izrazito mladi par neodređena porijekla, vjerojatno negdje iz pravca Mongolije jer su već bili u odjeljku kad sam ušla na stanici u Karatalu.

Ne bi se usudili napasti me dok sam budna. Bila sam bolje uhranjena nego oni i borila bih se. Ali vjerojatno ne bi prezali od toga da mi izvuku paket iz ruku dok spavam, čak i ako bi morali iskakati iz vlaka nakon toga. Nije mala stvar imati uza se četiri kilograma proteinskog brašna – i za manje se stradalalo. Doduše, uglavnom na ulici, a ne u vlakovima, koje si ne može priuštiti baš svatko.

Pitala sam se otkud i zašto oni putuju, ali nismo mogli razgovor, čak ni najosnovniji. Pomislila sam da možda ne govore ni jedan od tri velika jezika – ni kineski, ni engleski, ni ruski – pa se drže za sebe. Ja sam imala tu sreću da mi je kineski tako dobro išao da sam se mogla prijaviti u Illucens Ltd. za posao. Jest da su postrojenja smještena prilično izvan Karatala, gotovo na samoj nekadašnjoj granici Kazahstana i Kine, ali svojim radnicima plaćaju kartu jednom godišnje da posjete obitelji pa su se moji prestali buniti.

Previše je ljudi bilo bez posla. Zapravo, bilo je previše ljudi – točka.

Ali ovaj je posao ujedno davao i status Hranitelja: mogla sam još nekoga uzdržavati osim sebe. Mama je i plakala i smijala se kad sam joj rekla da sam primljena. Toni me je samo potapšao krupnom rukom po leđima – on i moja šogorica imaju status Proizvoditelja zahvaljujući svojim krumpirima. Silno su na to ponosni, pa mi nisu zamjerili kad sam konačno dobila

kakvu-takvu oznaku korisnosti. Na kraju krajeva, jedan dio mojih bonova za hranu išao je i njihovoj Lan.

Upravo me je ta sedmogodišnjakinja, zajedno s mamom, dočekala na zagrebačkom Glavnom kolodvoru. Vidjela sam ih kroz prozor pa odmah ustala i pozdravila ono dvoje koji su s pravom tinejdžerskom smrknuošću gledali kako odlazim i odnosim paket sa sobom. Na peronu sam odložila torbu, ali ne i brašno, te ih pokušala zagrliti jednom rukom.

Mama je opet plakala i smijala se – dijelom zato što me vidi, a dijelom jer sam uspjela donijeti paket bez incidenta. Lan je samo skakutala oko mene i postavljala stotinu pitanja odjednom.

“A kako ti je u Ka’talu? Je l’ ti falimo? A s kim živiš? A je li lijepo laditi? S kim ladiš?” i tome slično.

Morala sam, zapravo, dobro razmisliti kako ću odgovoriti na sva ta pitanja jer sam pretpostavljala da će ih i ostali postaviti. Nismo se puno čuli otkad sam otišla – nakon smjena od deset, pa i dvanaest sati, nije mi bilo do razgovora. Osim toga, nisam baš bila sigurna da žele znati sve detalje. Već sam u vlaku smišljala što ću im reći, a do kuće smo ionako imale još dva sata elektrobusom.

Pokazalo se da na vrijeme na el-busu nisam trebala računati jer sam zaspala čim sam sjela, znajući da se mogu osloniti na mamu i Lan da paze na brašno. Nisu mi ga uzele iz ruku, ali su ga pomno gledale sve vrijeme dok mi je tijelo pokušavalo u par sati nadoknaditi višednevni premor.

Probudila sam se uz povik, skačući istovremeno na noge. Ruke su mi bile prazne i bila sam uvjerenja da se onaj par Mongolaca ipak nekako dočepao brašna. Naravno, nije ih bilo u elektrobusu za Bjelovar, jer su nastavili svoj put dalje, kamo god da su išli. Možda su bili dio jedne od shema za pomlađivanje Europe, palo mi je na pamet. Sve je više mladih Azijata dolazilo kako bi se brinulo za kontinent koji je bio star u svakom smislu te riječi.

Brašno je bilo kod mame koja se ispričavala dok mi ga je vraćala: “Iskliznulo ti je iz ruke dok si spavala. Samo sam ga čuvala.”

Uzela sam paket natrag, ali nisam sjela jer smo stigle. Mislila sam da ćemo do kuće morati hodati kojih sat ili dva, ali dočekao nas je Toni s biciklima. Nemam pojma kako je uspio jednom rukom voziti, a drugom cijelim putem držati mamin.

Vjerojatno zato što je puno jači od mene – ipak svaki dan obrađuje zemlju, bez strojeva za koje više nema benzina.

Nije više bio onaj pričljivi momak kojeg sam se sjećala. Jedva nas je pozdravio prije nego smo krenuli. No bila sam mu zahvalna što smo brže stigli doma jer u naše seoce ne zalaze ni vlakovi, ni el-busevi. Otkad su zabranili osobna vozila, nije bilo jednostavno doći i otići, ali ljudi su se snalazili.

Svejedno, mi se ne bismo mijenjali ni za što na svijetu, razmišljala sam o kućici dok sam pedalirala, prilično teško s Lan na stražnjem sjedalu.

Imali smo više sreće nego mnogi. Kad je uzbuna za razinu mora u Zadru dosegla žuto, moja nas je šogorica pozvala da se preselimo u kuću njezine bake kraj Bjelovara. Mama se teško dala nagovoriti da ostavi stan na Kalelargi, ali da to nismo tada napravili, ne znam što bi bilo s nama. Nije dugo trebalo do crvene uzbune i stalnog poplavlivanja poluotoka.

Vrijednost kuća i zemlje svuda uz Jadran se strmoglavila, ali mi smo tada već bili na sigurnom. Katarina i Toni u selu su mogli biti Proizvoditelji. Mama je bila zbrinuta, a ja sam upisala Agronomiju i eko-privredu u Zagrebu, zahvaljujući kojoj sam sad radila za Illucens i bila Hraniteljica.

“Jesi prepoznala Lan?” pitao me Toni kad smo stigli. Pitanje o njima, ne o meni.

Prvo sam, ipak, pogledala kuću da vidim mogu li nju prepoznati. Očigledno nisu mogli puno ulagati u popravke, tako da je bila još više derutna nego kad smo uselili, ali je zato sve oko nje cvalo i raslo. Toliko boja! Sasvim drugačije nego u Karatalu, gdje su se stvari uglavnom razlagale, mljele i nestajale čim bi iole sazrele. Većina hrane bila je iste nijanse smeđe ili sive. Pokušavala sam ne misliti o tome.

Umjesto toga, pogledala sam Lan. Sjetila sam se kako su razmišljali bi li je nazvali Lana, ali su se odlučili za ovaj kraći oblik jer je danas bolje imati ime koje zvuči kineski.

“Jako je narasla”, rekla sam mu i razbarušila nećakinji kosu – plavu i kovrčavu, nimalo kinesku. Sjetila sam se da je krenula u prvi razred dok me nije bilo. “Kako je u školi?”

Slegnula je ramenima: “Okej. Ne molam puno ići.”

Shvatila sam da ne znam koliko uopće stiže učiti, ako pomaže roditeljima oko plantaže krumpira. Nadala sam se da će je ipak više poticati na obrazovanje – ali ne mogu se oko toga svađati tek što sam stigla. Ionako bi rekli da mami ništa nije pomogla njena diploma, kad se bavila pravom umjesto

nečim korisnim, kao oni. Čak je i moj fakultet mogao biti beskoristan, da nisam upala u Illucens. Mnogi su se prijavili, ali prošlo nas je samo troje – koji smo imali najviše bodova ne iz entomologije, nego sposobnosti da ne pokažemo gađenje.

Katarina je izašla iz kuće kad smo stigli, sva žilava i na čvrstim nogama koje su navikle satima hodati po zemlji. Pružila sam joj brašno. Nekad prije bila bih ga dala mami, ali sad se više pazilo na to da je šogorica Proizvoditeljica. Osim toga imala je i vlastitu zemlju na kojoj je te krumpire uzgajala, čime se rijetko tko mogao pohvaliti.

“Neka vas nahrani”, rekla sam joj i osmijehnula se.

Čvrsto me zagrlila, što inače nije običavala. Mora da je godina bila stvarno loša kad joj se četiri kilograma brašna čine tako važnima.

“Ne znam što bismo bez tebe”, rekla je. Onda se sabrala i pozvala nas na kasni ručak. “Sve je već spremno.”

Toga svega nije bilo puno – juha od krumpira i suhe pogачice. Ipak, poslije smo zobali svježe voće iz vrta i polako sam uživala u svakoj bobici kupina. Ništa tako slasno nisam okusila otkad sam otišla, mada je hrana u Karatalu bila puno zasitnija.

“I?” pitala je Katarina, pažljivo grickajući bobicu. “Tko ti je šef tamo?”

“Zove se Musa Darego”, odgovorila sam bez razmišljanja. “Iz Nigerije je.”

“Svijet se stvarno promijenio kad Afrikanci šefuju tvornicom brašna i uče nas kako se prehraniti”, napomenula je mama.

I Toni se umiješao: “Valjda su imali više vremena za vježbu.”

Zapravo je u pravu, u neku ruku. Tehnologija koja se koristi za uzgoj i obradu u Illucensu stigla je u Aziju iz Afrike, gdje su je usavršili. Još uvijek su nam najveći konkurenti lokalni brend, Tenebris, koji drmaju kineskom proizvodnjom hrane gotovo čitavo stoljeće. I oni su imali puno vremena vježbati kako da prehrane prevelik broj ljudi.

“Ali što vam se ne gadi, bar malo, da nas hrane ti – Afrikanci?” upitala je mama. “Mislim, što oni uopće znaju o higijeni? Sve su to crni nametnici.” A pri tom je mislila na ljude – ne na naše proizvode.

“Mama”, zaustila sam, ali sam pregrizla jezik.

Kako da joj kažem koliko se pažnje u Illucensu posvećuje

čistoći? Zato su i krenuli s novom – afričkom – vrstom, koja ne samo da ne prenosi nikakve zaraze nego čak pomaže uklanjanju ešerihije i salmonele. Čisto sumnjam da bih joj mogla objasniti koliko manje otpada imamo od Tenebrisa i koliko je važno što možemo proizvoditi toliko proteina bez sječe šuma.

“Je l’ baka misli na bube?” umiješala se Lan u razgovor. “Mama ima puno buba u klumpilima.”

Znači, u tome je problem. Vjerojatno je plantažu opet napala krumpirova zlatica. Tko zna koliko su štete uspjeli sanirati. Zagrizla sam kažiprst, da ne kažem neku glupost.

Nije ni čudo da se kompanije poput Illucensa drže podalje od Europe. Ovdje su bube još uvijek samo nametnici. Kad sam dolazila kući, mislila sam da ću im ispričati većinu, ako ne i sve čime se bavim. Toliko bi se moglo i ovdje postići, samo da se urazume i prijeđu s uzaludnog uzgoja povrća na profitabilnije kulture.

Ali bilo mi je jasno da me Katarina ne bi tako snažno zagrlila da zna od čega je proteinsko brašno koje sam donijela. Za razliku od mog para Mongola iz vlaka, njoj bi se gadilo da zna kako je napravljeno. Vjerojatno ni moj status Hraniteljice ne bi više bio osobito vrijedan, kad bi saznali da ga nosim zahvaljujući uzgoju i preradi larvi. Njima su sve to – crni nametnici.

“Ne, draga”, odgovorila sam Lani bez puno razmišljanja, “nema tamo buba.”

Ima samo drugačije hrane.

Živka Kancijanić

Sve će u papar poj

Uzdavna se š njon urtamo,
na svaku je fozu rabijivamo,
pod noge hitamo, Zemlju.
A sve je dosad pacentljiva bila,
kako i svaka mati
pomalo nan je špijegivala
da se z njojin životon
ne smimo zogati,
aš će nan morati
na svejenu fozu tornati.
Nismo badali,
ki više ki manje
njoj zdravlje krelj;
u vodi, u zraku, u kori, svadari.
Štumig smo njoj prikrgali
pak je počela rigati!
Sve je žešće febra lovi,
sad dršće, sad škuca,
pak se poti, privija.
Poplave, potresi, cunami,
jeni kraji užgeni,

drugi z ledon ukovani.
 Sve gledamo, se štipimo
 i još nan ni škljocnulo u glavi,
 najraje bimo to Bogu pripisali.
 Ma ko žvelto ne počmemo z terapijon,
 ko medežiju ne paričamo,
 je pirikula da će doj vrime
 kad više nećemo moći pomoći
 ni sebi ni njoj .
 Ko se vred ne upametimo,
 će škopijati
 i sve u papar poj.

uzdavna – odavno, urtamo – inatimo, fozu – način, pod noge hitamo –
 omalovažavamo, pacentljiva – strpljiva, špijegivala – podučavala, zogati
 – igrati, tornati – vratiti, badali – obazirali se, štumig – želudac, rigati –
 povraćati, febra – temperatura, škuca – zapomaže, štipimo – čudimo, škl-
 jocnulo – kliknulo, žvelto – ubrzano, medežija – lijek, paričamo – sprem-
 imo, pirikula – opasnost, vred – brzo, škopijati – prsnuti

Mali grad za veliki smrad

Moja je prabaka neuništiva. Prevalila je stotu, a još se drži k'o cura. "Neće ta bez metka otići", tata se znao neukusno našaliti. "Svima će nam doći na sprovod. Nju su u Drugom ratu cijepili protiv smrti." Za sebe je, nažalost, pogodio. Prabaka hoda bez štapa, ima sve zube, koža joj je više ružičasta nego siva. Doduše, hoda samo po stanu. To vjerojatno objašnjava dobar ten.

Izmjerene satne vrijednosti sumporovodika prelaze granične vrijednosti dvadeset dva puta (one su inače 7 jedinica po metru kubnom. Lebdeće čestice manje od 10 mikrometara (PM10) udišu se sa zrakom i prodiru duboko u pluća. Tako mnoge kemikalije opasne za ljudsko zdravlje bivaju prenošene do unutrašnjih organa, uzrokujući širok niz oboljenja od kojih neka završavaju smrću, uključujući rak (posebno pluća), moždani udar, kao i oštećenja kod beba, dok su još u majčinoj utrobi. Postoji jaka veza između zagađenja s PM10 i većine bolesti organa za disanje, bolesti srca, čak i povećane smrtnosti.

Split je 2018., kad sam bila tinejdžerica, imao 170 tisuća stanovnika. Ja sam upravo diplomirala, preko Skypea, diplomu su mi skenirali, slavili smo preko Fejsa. Danas nas ima 50 tisuća. Kad je moja majka 2017. ukazivala na jedva izbjegnutu ekološku katastrofu koja je tijekom požara prijetila splitskom odlagalištu otpada Karepovac, vlasti su govorile da odbačena automobilska guma može eksplodirati u svačijem dvorištu. Kad su stanovnici Kile počeli povraćati od smrada, rečeno im je da se protiv juga ne može ništa.

"Okrenilo malo na južinu, a? Ma tada su svi osjetljivi. Proć' će!"

Nakon što je Žrnovnica izgorjela, požari su poharali širi centar grada. Tata je često govorio da se ne moramo bojati jer kad dođe do grada, odnosno betona, požar stane. "Nema više ni drveća, posjekli su ga, tako da nema straha da će leteće šiške izazvati kaos. Nema što gorjeti!" Međutim, zakon mase koji je svima nalagao da će drugi razvrstavati otpad umjesto njih doveo je do toga da su cijele zgrade letjele u zrak. U Sjever-

noj je luci zbog nedovoljna provjetrivanja eksplodirao silos. Pet poginulih. Zrak je zbog konstantno previsoke koncentracije sumporovodika poprimio sivu boju. Pet tisuća oboljelih. Borovi na Marjanu osušili su se. Marjan je neko vrijeme bio oaza za investitore. Niknula su četiri hotela s pet zvjezdica. Bankrotirala za godinu dana. Nestalo je pitke vode. Rijeka Jadro pri svakoj se većoj kiši pretvarala u mulj. Tri su gradonačelnika obećala filtre za pročišćavanje. Nismo ih dočekali.

U mojoj se obitelji njegovala tradicija sjajnih turističkih vodiča. Djed je 1968. proveo Orsona Wellesa Splitom, navukavši ga pritom na dagnje i maslinovo ulje. Orson je otišao na Hvar snimati *The Deep*, a moj je djed odgajao svoju poslovnu nasljednicu, moju majku. Ona je američkom veleposlaniku Peteru Galbraithu predstavila Matejušku i klapsku pjesmu kao svjetska čuda – čovjek je večeri provodio s ribarima, jedući srdele i pjevajući Šjor Bepa Bagulina. Došao je red na mene. Kao dijete mislila sam da ću turistima otkrivati čari Dioklecijanove palače – Potterova *Odaja tajni* nula je prema našoj palači, pa mi čak imamo i *vomitorium* – sobu za povraćanje! U međuvremenu grad je počeo povraćati od mutiranog virusa deponijske groznice, a ja sam rutu preselila na sasvim drugi dio grada.

Godine 2030. počeo je deponentni turizam. Ispravan bi naziv bio deponijski, no gradski načelnik za kulturu sjetio se da u latinskome postoje deponentni glagoli, pa bolje da naziv za grad-odlagalište bude što klasičniji i primamljiviji. Nakon što se 70 000 stanovnika iselilo, a 50 000 umrlo u novoj očekivanoj životnoj dobi (55 godina), grad je postao mnogo manje zakrčen bespravnim štandovima, a preostali su PR stručnjaci kao posljednju atrakciju odlučili iskoristiti jedino što je u gradu cvalo. Brnistru? Ne. Lavandu? Ne. Smeće.

Obilazak Karepovca strani su gosti, većinom mongoloidi, započinjali s maskama na licu, u blindiranim vozilima. To je bio svojevrсни *rollercoaster* kroz otpad. Otpadne su vode glumile gejzire, eksplozije starih dezodoransa vatromet, a lešinari dupine. Kvartove smo preimenovali u skladu s ponudom: Mejaši su postali Smećaši, Bilice Gnjllice, Dragovode Mrskovode. Budući da groblje Lovrinac nije moglo primiti horde nadolazećih mrtvih, Dujmovaču smo preimenovali u Smrtovaču i prenamijenili je u masovnu spalionicu čovjetine. Pepeo smo prosipali po moru jer je u kućnim urnama previše smrdio.

Croatia – inspiring new waste; Split – a place where you can taste waste; Give us cash – we'll offer you our trash; Live fast, die young; The cheapest cemetery service; Think Split – Stink Split; The most exotic diseases you'll ever find; Split – a place where toxic waste is original taste – samo su neki od turističkih slogana koji su privlačili ljude s neobičnim preferencijama. Tržište nekretnina, doduše, nije cvalo. Cijena metra kvadratnog i dalje je bila dvije i pol tisuće eura. Praprunučad fetivih Splitskana čuvala je svoje obiteljsko blago, iako su zgrade sasvim pocrnjele od zagađena zraka, a vrtovi spali na plodove nalik trakavici.

Mediji su se dobro držali. Kako je crna kronika i inače bila najčitanija, ekološke katastrofe, drastičan rast temperatura, požari, eksplozije i smrti dobro su se prodavale. Na svakom je članku bila reklama za Pogrebno poduzeće SSSR – Sad smrdim s razlogom. Svaki galeb koji bi uginuo od deponijske groznice, izbljuvavši pritom svoje organe na usta, zaslužio bi naslovnicu Splitskog davnika, barem na sat vremena.

“Što je ovo”, na lošem me engleskom upitao sredovječni japanski turist.

“Ovo je kip cara Dioklecijana. Star je pet godina.”

Zaćuo se iznenađen i oduševljen uzdah kroz maske. Kip rimskog cara bio je posljednji krik umjetnosti otpadne postmoderne. Građen je od ukradenih željeznih šipki i žutih plastičnih vrećica s logom proizvođača.

“Ovdje”, pokažem debelu staklenu stijenku na rubu odlagališta, “možete crtati prstima. Kad nacrtate željeni oblik na čađavu staklu, razbit ćemo ga pa možete ponijeti komad za uspomenu.”

Pedantna Korejka povuče trag svojim prstom u rukavicama i nacrtala lubanju. Svi joj oduševljeno zaplješću. Odo-bravajući, kimnem glavom, razbijem staklo i dam joj njezin komadić splitske lubanje za uspomenu. Brižno ga je spremila u čisti bijeli rupčić.

“Oprostite, može pauza za ručak?”

Čim je jedan iz skupine to upitao, svi su se počeli gladiti po mršavim trbusima. Da, ručak... Nezgodno. Uvijek je to ta hipokratovska dilema – reći im da je gotovo sva nekonzervirana hrana kancerogena i mirno spavati, ali narušiti turističku ponudu, ili ih odvesti restoranu-partneru i nadati se da im neće izrasti treća ruka?

“Možda biste radije kupili nešto sa stranog tržišta, mislim...”

“Ma kakvo strano tržište, želimo probati domaća jela, *don't we?*”

Gomila me nadglasala. Odvela sam ih na Kilu, u restoran “Zrno azbesta”. Oronuli, sivi, a nimalo stari kuhar Duje dočeka nas s osmijehom od uha do uha, kao da desetljećima nije vidio gosta. Gugutao je, ulizivao se, dijelio im komplimente, sipao preporuke.

“Za predjelo pašteta od domaćih kaštelanskih incuna, glavno jelo mol u limunovu soku i blitva s padina Žrnovnice, desert rožata od domaćih jaja...”

Svaki put kad bi rekao domaće, želudac bi mi učinio puni krug. Naše su ribe jele smeće. Plastične mikrogranule iz pilinga za lice, fekalije ilegalnih kanalizacija, ulja odbačenih automobila. Gadila mi se činjenica da mi je sjedenje među gostima bilo u opisu posla.

“Šinjinorina, šta ćeš ti?” upita me Duje. Nisam mogla sakriti očaj. Znala sam što kuha, a i on je znao da znam.

“Jedite, gospođice, *please*, sigurno ste gladni nakon obilaska”, nutkali su me domaćim brusketima s domaćom paštetom domaćih incuna koju smo mi domaći ubili i prije nego što su je ulovili.

“Nešto... Sigurno. Nekakav strani kompot ili nešto. Ako me razumiješ”, procijedila sam kroz zube, trudeći se ne reći nijedan internacionalizam koji bi mogao uzbuniti moje goste. Duje uvrijeđeno otpuhne i donese mi improviziranu voćnu salatu. Breskva je bila starija od države u kojoj sam se rodila. I smrdjela je na jaja. Domaća.

Turisti su bili zadovoljni rutom. Veselo su predlagali nove šetnje, ne zaboravivši istaknuti kako smo mi Hrvati prelukavi jer smo na satiri i fiktivnom otpadu izgradili egzotično turističko mjesto. Ne zna čovjek bi li se smijao ili plakao.

Stignem kući i jedva se odvučem pod tuš. S tijela mi se slijevala zamućena voda, dodatno oplemenjena sivom prašinom i komadićima metala. Sjednem pred televizor s pogledom na prabakine ružičaste obraze koje je umivala isključivo micelarnom otopinom. Ostatak nekog drugog doba. Mirovina nekog drugog doba.

“Kako je bilo na poslu”, upita me glasom podrugljivog nadređenog.

“Sjajno”, ironično ću.

“E, mi još uvek imamo šta za ponuditi”, zgrabi ogromnu žlicu njemačkog svježeg sira i strpa je u usta. “Mmm, šta je lipo zavonja. Daj, povonjaj”, gurne mi sir pod nos, znajući da sam preponosna da jedem relikvije koje skuplja od vremena Kraljevine SHS.

“Al’ nekad smo bili velegrad...”

“Sad smo mali grad. Za veliki smrad”, ustanem i s užitkom si natočim čašu vode koju sam platila. I isperem gorčinu blatnim izvorom Jadra.

*

Ivan Mlačić

*

djedove suze
tek procvjetali voćnjak
zaleđenio mraz

IV

Mali ozonski limb

Stabla

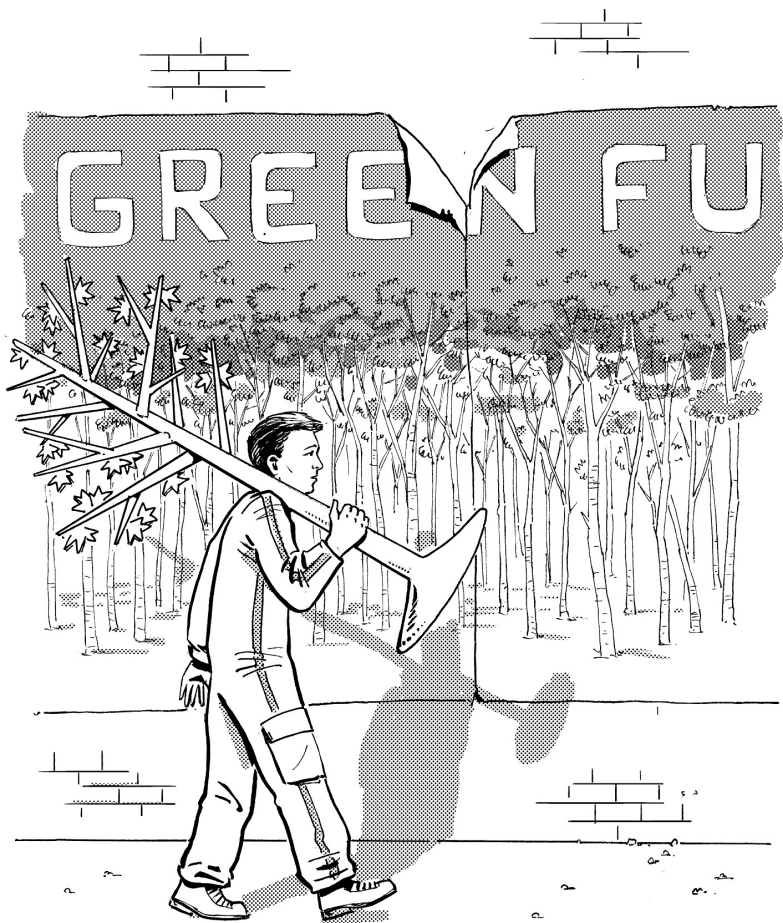
Stečajni upravitelj kargo kulta
s velikim očima boje bagremova meda
odlučio je da uložimo u vjetrenjače,
humus, mesne nareske i staklenike.

Pili smo novu rakiju od borovnice,
tražili mitsku utičnicu za punjač;
počelo je kišiti, debeli se razljutio
i obložio me borovim grančicama.

“Bez guštera nema dinosaura”, kaže
čitao je nešto izvrsno na liberalu,
zna da dugovi za jagode nisu plaćeni,
ali zna i da nam je bolje, seljačine.

“Kruh bez aditiva je budućnost”.
Od Kopačkog rita do Međugorja
sve je obilno zaliveno benzinom,
duhom titra ista užarena misao.

Na neboderu smisla fale balkoni,

fale nam još dva-tri pokrovitelja.
Prekrižio sam noge u kimonu -
bod manjka za previd naklona.

Šefe, imam super ideju za startup,
izgradit ćemo mali ozonski limb,
odbijat će se brodovi od oblaka,
mislim, ako nam ne ponište natječaj.

Kroz uglate arkade s vratima
dopire neki jezik sav od blata,
probudilo me roktanje u molu,
odlomila mi se Europa iza kuće.

Tražio sam stabilnu ličnost
pa izronio ježa u Gundulićevoj.
Zalijevao sam cijeli dan ciklame
i zaboravio na rok za odgovore.

Električna govedina, plave zastave,
kuća pored mora, šminka i higijena;
nije strip ako znam da nije strip.
Nema afirmacije, uvuci trbuh.

Ksenija Štivičić

Staklarica

Draga moja bezimena unuko,
ova stara čudakinja odavno već osjeća zlo koje dolazi. Tvoja majka to nije razumjela, nije mogla podnijeti samoću ove planine. Odlepršala je čim joj se pružila prilika i nikad se nije vratila. Tebi, ako postojiš ostavljam ovo naslijeđe, ova iskustva prenošena generacijama. Jer kad sve prođe, kad dobro opet pobijedi, kad se sunce opet pojavi, ljudi će biti nemoćni poput ptica ispalih iz gnijezda. I trebat će puno snage da opet polete. Trebat će puno znanja da se svijet oporavi. Ove stare kosti osjete promjene koje dolaze. Sunce, snijeg, ljeto, zima, Priroda je stalna mijena. A bahato stvorenje zvano Čovjek umislilo je da je može ukrotiti. Kome treba kiša, zašto postoji noć? Kukci su ružni, korovi nepotrebni. Zaustavite vjetar, umirite more jer tako želi gospodar Zemlje. A nekad je davno netko rekao da samo mijena stalna jest.

* * *

Eva umorno protrlja oči i ugasi ekrane kojima je bila okružena. Sobu ispuni tamno sivilo, a ona prošetala do prozora. Bjesnilo mora gotovo se nije razlikovalo od tamnih oblaka. Nakon zelenila tropskih šuma, šarenila bujnih cvjetova i nježnog rumenila sunčeva zalaska ovo sivilo djelovalo je još tmurnije. Ali Eva je bila Knjižničarka i njen posao je da ljudima prenese radost, svjetlost i boju. Čitala je stare knjige i oživljavala opise. Kao ovaj o neobičnom cvijetku.

TRI JAGLACA

Tri jaglaca žuta
Cvala pokraj puta.
Tri jaglaca mala
Djecu pozdravljala.

U bespućima mreže tražila je slike jaglaca, proučavala što je to put i kako cvijeće može pozdravljati djecu. Ponekad je bilo

lagano, a ponekad je danima tražila odgovarajuće slike kako bi njeni sugrađani mogli doživjeti Prošlost. Jer u Evinu svijetu nema cvijeća, nema prašnjavih puteva ni žute boje. U Evinu svijetu postoji samo ogromno sivo more i ogromno sivo nebo.

* * *

Siječanj, ponedjeljak, sunčano
Draga moja bezimena unuko,
cijeli prošli tjedan bilo je iznadprosječno toplo. Snijega nije bilo već desetak godina. Danas sam ubrala kiticu ljubičica. Ispunila je svojim slatkim mirisom cijelu sobu. Ova nezdrava klima tjera biljke da cvjetaju kad im nije vrijeme i čini ljude sve nervoznijima. Ljubičice su dobre za živce. Njihov miris umiruje dušu, a čaj smiruje glavobolje. Ljubičice su dobre za moj posao. Puno glavobolje, puno čajeva. Svaki čaj jedna staklenka.

* * *

Staklarica, knjiga koju je Eva danima proučavala. Dnevnik neobične starice. Od kada je pročitala prve rečenice, imala je neobjašnjiv osjećaj kao da je upravo njoj posvećen, da je ona ta bezimena unuka kojoj se staklarica obraća. Naravno da je to bilo nemoguće jer je spisateljica živjela prije gotovo dva stoljeća. Ni samoj sebi nije mogla objasniti zašto se stalno vraćala čitanju i zašto je još nije pustila u upotrebu.

* * *

Veljača, utorak, obilna kiša, hladno
Ova nesnosna kiša opet je prekinula moje pripreme vrta. Znam da za ovaj mjesec kažu da je veljača-prekretača, ali ovakvo nevrijeme nisam čak ni ja očekivala. U proteklih 48 sati palo je toliko kiše koliko inače padne tijekom nekoliko godina. Poplava je usmrtila oko dva milijuna ljudi i potpuno uništila područje Velike rijeke. U idućim danima očekuju se neredi zbog nedostatka hrane i pitke vode, a uskoro i širenje zaraznih bolesti. Žao mi je što sam daleko pa ne mogu nikome pomoći, ali i zahvalna sam Bogu što ovdje nije toliko strašno pa mogu nastaviti svoj posao. Zbog prejakog sunca prošle godine bila je velika potražnja za nevenovom kremom. Tako

sam uspjela skupiti puno staklenki. Danas ću u njih spremati sjeme rajčica. Jednom sam upoznala ženu koja je sakupila sjemenje 500-tinjak sorti različitih rajčica. Bilo ih je uobičajeno crvenih, pa žutih, zelenih, narančastih, prugastih. Svih oblika. Nevjerojatno bogatstvo. Kod mene siromašnih desetak vrsta. Dovoljno ako i jedna preživi.

* * *

Eva otvori tražilice.

“Rajčica (česti nazivi paradajz, pomidor;) jednogodišnja biljka iz por. pomoćnica potječe iz Južne Amerike; uzgaja se u toplijim dijelovima svih kontinenata radi jestivih plodova koji se upotrebljavaju svježi, kuhaju, konzerviraju ili prerađuju.” Na ekranima su se izmjenjivale tisuće slika crvenih plodova, ukusnih jela, čak i glupih igara gađanja rajčicama. Jedino što Eva nije mogla prenijeti svojim čitateljima su mirisi. U ovom surovom i sivom svijetu nije bilo moguće proizvesti mirise. Željela je da jednom u životu pomiriše ružu, osjeti miris lavande i udahne proljeće.

* * *

Ožujak, srijeda, sunčano, uobičajeno toplo

Ovakvo vrijeme uobičajeno za treći mjesec u godini pomalo me plaši. Jedna davna izreka kaže: *Čuvaj se Danajaca i kad darove nose.*

Klima nam više nije prijateljski raspoložena. Svaki dan primjećujem sve više surovih naznaka. Konačno su i neki drugi progledali. Svugdje se po svijetu pojavljuju ljudi koji upozoravaju na klimatske promjene. Efekt staklenika, topljenje polarnih kapa, znanstvenici pokušavaju pronaći objašnjenje. Ja nemam vremena za gubljenje. Moram napuniti što više staklenki. Jer mislim da će sjeme preživjeti jedino spremljeno u dobro zapečaćeno staklo. U dubini moje planine, u vječnom mraku Zemljine utrobe.

* * *

Travanj, četvrtak, tmurno, jako hladno, snijeg

Čak ni ja u ovih svojih 70 godina ne pamtim tako velike hladnoće. Snijeg i led okovali su moju planinu već više od dva

tjedna. Nadam se da to neće predugo trajati. Moje zalihe sve se više smanjuju. Ljudi još manje dolaze ovdje gore. Prošli sam se mjesec morala sama spustiti u dolinu da bih mijenjala svoje proizvode za razne staklenke. Čula sam da me sad zovu Staklarica. Luda baba staklarica. Neka pričaju što god hoće sve dok mi pomažu u mojoj misiji. Misiji spašavanja što više sjemena.

* * *

Eva je znala što je sjeme.

“Sjeme ili sjemenka, tvorevina biljaka sjemenjača koja služi njihovu razmnožavanju.”

Jedino nije mogla razumjeti proces razmnožavanja. Jer u njenom svijetu nije bilo zelenih biljaka, nije bilo oprašivanja, cvjetanja i plodova. Hrana se dobivala iz dubina mora kojima su okruženi. Plankton, ribe iz velikih dubina. Samo ono što može preživjeti s ovo malo svjetla. Zato je njen posao bio jako važan. Okruženi vječnim sivilom trebali su nadu. Gledajući u prošlost, nadali su se da će se ona jednog dana ponoviti. Da će se Zemlja oporaviti, more povući, a ispod gustih oblaka ponovno proviriti sunce.

* * *

Svibanj, petak, sunčano, vrlo vruće

Svibanj je nekad bio moj omiljeni mjesec. Petnaest sati sijanja sunca omogućava dovoljan broj sati za sve vrtlarske radove. U vrtu se izravno siju salate, mrkva, peršin, sadi se crveni i bijeli luk. U drugoj polovici mjeseca na otvoreno idu rajčice, krastavci, paprika. Početak cvatnje bagrema označava početak ranog ljeta. Bagremov miris je sladak, težak. Imaš osjećaj da se nakon napornog dana uvlači u svaku poru kuće i tjera na san. Njegovi bijeli cvjetovi puni su slatkog nektara i najvažnija hrana pčelama. Med je blaga i ugodna okusa, posebno cijenjen s čajem od kamilice. I same pčele dobro prezimljuju ako se hrane bagremovim medom. Zadnjih desetak godina bagrem sve slabije cvjeta. Ili ga isperu snažne kiše ili mraz spali cvjetove. Osjetno se smanjuje broj pčela. Od svih klimatskih promjena ova je najviše zabrinjavajuća. Ako nestane pčela, neće biti oprašivanja. Bez toga nema ni plodova. Bojim

se da će ostati samo mali broj biljaka čije ću sjemenke moći spremi.

* * *

Zbog tako velikog broja različitih životinja Evi nikako nije bilo jasno zbog čega je ljude onog vremena najviše zabrinjavalo izumiranje nekog malog kukca. Barem je svijet kukaca ogroman. U nekim knjigama spominje se preko milijun opisanih vrsta. Idućih dana morat će malo više vremena posvetiti proučavanju pčela i njihova utjecaja na ljudsko društvo.

* * *

Lipanj, subota, poluoblačno, ugodno toplo
Mjesec u kome počinje ljeto i cvjetaju lipe. Lipov čaj posebno je dobar za liječenje prehlade i bolesti pluća. Mislim da ću u zamjenu za svoje čajeve dobiti velik broj staklenki. Jer dolje u dolini zrak je sve više zagađen. Sunce se sve teže probija kroz guste oblake. I ova starica sve teže diše.

* * *

Neobičan osjećaj stezanja u grudima koji ju je obuzeo iznenadio je Evu. Sve kraći opisi nagovještali su da starica neće još dugo poživjeti. Nije znala zašto ju je to uznemirilo. Dnevници su popularan način pisanja knjiga. Posla joj neće nedostajati.

* * *

Srpanj, nedjelja, oblačno, sparno, vjetrovito
Srpanj, žetveni mjesec. Dobio ime po srpu, ratarskom oruđu kojim su seljaci nekad obavljali berbu žitarica. Žetva, sakupljanje plodova. Puno je žetvi iz mene i osjećam da se bliži vrijeme vječnog odmora.

Draga moja bezimena unuko,
ova stara čudakinja tebi ostavlja blago skriveno u staklenim bočicama. U svakoj od njih je sjeme jedne biljke. Zapečaćeno voskom, zaštićeno utrobom Zemlje. Jednom će ovo zlo proći. Priroda će se oporaviti, sunce će ponovo zasjati. Netko treba sjeme posijati. Ponovo će se livada zazelenjeti. Maslačak procvjetati. Nošena blagim vjetrom moja te duša sada pozdravlja.

Tuga, beskrajna tuga je taj osjećaj gušenja. Knjiga je gotova. Eva umorno protrlja oči i ugasi ekrane kojima je bila okružena. Sobu ispuni tamno sivilo, a ona prošetala do prozora. Tanka svijetla crta razdvajala je sivilo neba i mora. Potresena čitanjem nije previše pažnje obraćala na druge stvari. Iznenadilo ju je što se more nije više tako bijesno pjenilo. Ekran je ponovo oživio. Riječi su se samo rađale.

Dnevnik Knjižničarke

Mjesec prvi, dan prvi, more valovito, sivo, nebo vidljivo

Draga moja bezimena unuko,

tebi, ako postojiš ostavljam ovo naslijeđe, ovu tajnu prenošenu generacijama. Kad sve prođe, kad dobro opet pobijedi, kad se sunce opet pojavi, negdje na Zemlji izniknut će Staklena planina.

Daniel Božić

Kapitalist

Ujutro sam praznu kutiju cigara bacio na pod.
Zaboli li me kurac za to?
Ne, nikad nije.

Popodne sam plastičnu bocu bacio u more.
Zaboli li me kurac za to?
Pa ne, nikad nije.

Navečer sam pojeo kavijar kaspijskih jesetri.
Zaboli li me kurac za to?
Ah, znate da ne.

A sad sam pročitao da se dijeli 2000 kn za ekološku pjesmu.

Odmah sam povratio kavijar, pronašao bocu uglavljenu međ
hridi i kutiju cigara ubacio u smeće.
Uplatite mi ih na račun u PBZ-u.

Ogladnio sam, ožednio i nemam više cigara.

Antonio Karlović

Poslije potopa

Jutros sam odjenuo crni šal
poput zastave na gusarskom brodu

ne plašim se klimatskih promjena
ni potopa, osjećam
sve će ostati isto
samo će čamac zamijeniti bicikl
a ja ionako rijetko
izlazim iz kuće

sve će ostati isto
samo neće trebati pred izbore
asfaltirati ceste

ne plašim se
sve će ostati isto
ljudi će i dalje
govoriti da je prekasno
za poduzeti išta,
a ionako je prekasno
kad se uvijek izvlačiš

da je prekasno

sve će ostati isto
sa ozonom ili bez njega
u čamcu ili na biciklu
ne plašim se, osjećam
sve će ostati isto
samo će gojzerice
zamijeniti balerinke,
a žaljenje, žaljenje
će zamijeniti negiranje

Ivor Glavaš

Kako je hladno u tom jebenom Zadru
Koj kreten ide slavit novu godinu u Zadar
Imaju samo bijelu jebenu klimu
Danima na šporetu kuhamo vodu
Unutra se trujem, a onda izađem van

Sakrio sam kruh pod jaknu da ga ne posuši bura
Kako ona uspijeva biti lijepa u tom skafanderu
Sam sam si kriv

V

Zelenije ideje

Filip Granatir

Ja imam jaku ruku

Objašnjavam joj neke stvari.

Da su tople zime dobra stvar za mnoge zemlje.

Da i svjetovi koji umiru mogu biti lijepi.

Da imam jaku ruku jer kopam duboke bunare.

Svojom jakom rukom pokrenuo sam šesto masovno izumiranje.

To je u redu zato što je sve, pod A:

- složeno
- vrlo složeno, s mnogo međusobno ovisnih varijabli
- ciklično (stoga dobrim dijelom nema veze)

Ona preferira zelenije ideje i fatalistički pristup, pa nije impresionirana.

Kad sam kasnije sâm, razmišljam o svojoj jakoj ruci.

I ja volim zelenije ideje, mislim da imam nešto srca. No imam i jaku ruku.

Godinama se u meni nakupljala ravnodušnost, još od ozonske rupe,

Pa sad držim svijet za gušu.

No to je neizbježno; preda mnom je strm put i ja mogu samo još jače stiskati ruku.

Ivan Pisk

Mokra

Zagrebačkim ulicama cesta mog života teče...

I prije nego što se sunce ukazalo na istoku, sjedio sam u automobilu, spreman za polazak. U tišini, koja je poput velikog popluna prekrivala još uvijek uspavane brežuljke Medvednice, čuo sam samo svoj tinitus, svog jedinog vjernog sljedbenika još od davnih dana, dana ljubavi i rock & rolla.

Cesta je bila vlažna od sinoćnje oluje, ali nebo, koje je svakom sekundom postajalo svjetlije, bilo je vedro, bez oblaka. Na prognozi su rekli da preko dana neće biti oborina i da temperatura neće ići preko ugodnih 30 °C. Savršeno vrijeme za moj put.

Kao i svakog jutra, spustivši se do Akvopolisa, auto sam ostavio u garaži kod okretišta na Barutanskom bregu. Izašao sam kroz Vrata Starog Zagreba i prošetao do marine Maksimir. Tamo držim svoj crveni ljepotan, moje omiljeno prijevozno sredstvo. Volim ga smatrati ekvivalentom automobilske GT klasi. Kraljici svih klasa. *Gran Turismo*, *Grand tourers* ili jednostavno GT-i bili su automobili koji su zamišljeni da prelaze kontinente, pritom savladavajući ceste velikom brzinom, uz mnoštvo stila i u još većoj udobnosti.

Upalio sam motor, koji je zagrmio praćen uobičajenim pogledima nezadovoljnih dušebrižnika, i uz podmuklo grgljanje osmaka, izašao iz marine te uz Maksimirski kanal krenuo do Starog Pere. Stari Pero bio je neka vrsta druida, mračnog maga ili alkemičara; bio je među 1 % svjetske populacije koji su još uvijek znali kako dobiti benzin. Vlasti ih nisu voljele, zato je morao raditi u tajnosti, u podrumu za koji su svi vjerovali da je davno potopljen.

Stari Pero nije izlazio. Zgrada tog podruma ispod Šrapčevog jest starogradska, i nikad nije bila nadograđivana. Perini su ipak uspjeli očuvati taj podrum, čuvajući ga 150 godina od svih zima i proljeća koja su se izdogađala. Sunčeva svjetlost potpuno je zaboravila na Perino postojanje. Sivozeleni ten i plava masna kosa činile su ga veoma odbojnim, a njegovi

zubi, tj. nedostatak istih i mene je tjerao natrag na zagrebačke kanale, pod veliko crveno Sunce.

Napojivši žedna usta, ponovno sam pokrenuo zlu mašinu i krenuo se probijati kroz kanale zagrebačkog Akvopolisa do Novog Novog Zagreba. Ured mi je u sjevernom neboderu u bloku Zaprude, na 69. katu s pogledom na sjeveroistok. Upravo zbog te orijentacije, svako jutro žurim uloviti izlazak sunca. Jednostavno me obuzme slika Sunca koje se izdiže iznad Novog Panonskog mora, preljevajući svoju crvenu svjetlost po čitavom vodenom obzoru.

Od Zapruda do otvorenog mora moram proći kroz šumu novonovozagrebačkih blok-nebodera, kanalima koji su zakrčeni sivim i dosadnim čamcima, brodicama i brodovima stanovništva Akvopolisa. Tek nakon što prođem Zrakoplovnu luku Plivo, mogu polugicu meni zdesna gurnuti prema naprijed. To pak mene pritišće u sjedalo, plaši okolne promatrače koji većinom ni ne znaju otkuda dolazi grmljavina, što se može zaključiti prema njihovim pogledima u nebo punim čuđenja. Isto tako, guranje polugice prema naprijed druge moreplovce ostavlja iza mene. Njihovi električni gliseri mogu me pratiti, ali s jednim punjenjem rijetko koji dođe do kamiona u ACI Bosiljevo, a do onog na kraju Dobrinog kanala nemaju ni teoretske šanse. A dok oni napune svoje baterije, ja sam već na lijepom, plavom Jadranu.

Robu sam trebao preuzeti na koordinatama $\lambda=45^\circ$ i $\varphi=14^\circ$, usred Istarskog grebenja. Utorci su bili rezervirani za argentinske mornare koji su mi dopremali pošiljke direktno s Rorajmske visoravni. Ta magična biljka bila je pokretač civilizacije u prošlom dobu, pomažući čovječanstvu da započne dan, ili da ga produži, svojim djelovanjem odgađajući njihovu potrebu za snom.

Danas je kava skliznula u zaborav; mogu se okladiti da većina Zagrepčana ni ne zna što su njihovi preci sa starih slika pili iz malih bijelih šalica na, danas potopljenim, ulicama Zagreba.

U tri popodne sam se već truckao na kamionu prema Bosiljevu, na putu za Zagreb. Skuhao sam si šalicu ove svježe kave, izvalio se u stražnju fotelju i leđima okrenut prema komandnoj ploči gledao prizore koje smo ostavljali iza sebe. Ovisno o putanji ceste, ponekad sam uspijevao uhvatiti i Sunce koje se polako pripremalo da zađe iza Kvarnerskog zaljeva i prepusti nas na milost i nemilost bijesnim olujama.

U Bosiljevu sam šoferici Kupi dao njenu kilu kave, našu davno dogovorenu cijenu prijevoza i krenuo, ostavivši Dinarijsko kopno da odjekuje najugroženijim zvukom koji je čovjek ikad uspio sam stvoriti.

U ovo doba godine mrak pada ranije, već oko šest popodne, i nikako ga ne valja čekati. Jer za mrakom dolaze kiše, a za kišama dolaze oluje.

U Zagrebu sam, naravno, uletio u prometnu kataklizmu koja je svakog dana sve gora i gora, ali sâm sam si kriv što dolazim u pola pet. Probio sam se do Zapruda, obavio kupnju za sebe i za Starog Peru. Mesaru kila kave za tjednu zalihu mesa nije loša pogodba, ali pekarovih 6 kg kave i 2 l maslinovog ulja mjesečno za svakodnevnu dostavu toplih peciva i krafni na izlazak Sunca je stvarno moja najbolja tarifa. Bolja čak i od dogovora sa Starim Perom, koji je od mene tražio kilu kave, kilu brašna, 3 mesna i litru maslinovog za pun spremnik benzina.

Vlasnica blokovskog bara kavu nema na meniju, ali čini mi se da ih služi širokom krugu povlaštenih. Mislim, ja znam da je kuha, ali krug povlaštenih postaje preširok. Moguće je da ću trebati povećati prekooceansku narudžbu. Već sad šefica uzima frtalj, a meni se prošli mjesec dogodilo da u nedjelju ujutro nisam imao za popiti jutarnju kavu. Barem ne doma. To me primoralo da navučem puno više slojeva odjeće nego što sam planirao. Nakon što sam se spustio do Zapruda i popeo do ureda, pokupio kavu, spustio se do glisera, naletio sam na jednog od onih čudaka koji su referendumom uspjeli postići da novohrvatski postane službeni jezik, ravan hrvatskom. Možda ja sebi nisam sposoban predočiti ga, ali ne postoji razlog zbog kojeg bi bilo dobro pojednostavljivati hrvatski, normalni hrvatski, koji precizno određuje sve što se želi reći. A izbacivanje konjugiranja? Čemu to? Mislim da sva ova voda čudno djeluje na ljude. Evolucijski mislim. Mnogo ljudi koji ovdje žive jednostavno su zaostali. Čak bih se usudio reći da su novije generacije sve tuplje od starijih.

Uglavnom, ne volim te čudake, što nije grijeh, isto kao što grijeh nije ni otarasiti ih se, što nije nimalo lako. Čak i kad sam bezobrazan, oni se kao neki smotani pingvini guraju u opasne situacije, u ovom slučaju riskirajući pad u vodu, što im ne bi toliko teško palo kad bi mogli znati kakvim sam padovima u gliser svjedočio od ljudi sličnih njima. Bilo je tu slomljenih ruka i razbijenih glava, par iščašenih zglobova, i

jednostavno sam morao prestati dozvoljavati im da pokušaju razgledati gliser.

Ovaj je tako ostao zdrav i dugo mi je mahao s doka u Zapruđu.

Na kraju krajeva, doma sam bio tek iza osam, otuširao se i u bademantilu popio prvu jutarnju kavu.

Nakon pića sa šeficom (kave, naravno), kroz već dovoljno čiste vode svratio sam do Pere ostaviti mu plaću i stigao kući taman na početak prijenosa jubilarnog 100. ispraćaja zadnjeg dana jeseni i početka zime.

Ispraćaj je bio kao i svake godine, nabranje imena i nabranje zasluga malog švicarskog tima koji je ispravio vrijeme i koji je nakon 48 godina neprestanih kiša u Europi i onom dijelu Azije koji Ameri nisu izbombardirali i kontaminirali skoro zauvijek, započeo nuklearnu zimu.

U Sjeveroistočnoj Aziji, problemi su počeli kad je nakon bombardiranja počeo padati zeleni snijeg koji više nikada nije stao. S vremenom snijeg je postao bijel i sasvim normalan, ali kad si zamislim što je ostalo sakriveno ispod već debelog leda, mislim da je i bolje da snijeg tamo ne prestane padati. Europa je tih 48 godina svakim danom sve više nestajala pod vodom, a Amerike su nepromišljenost poteza svojih vođa plaćale paklenim sušama.

Svima dobro znano objašnjenje bilo je da su bombardiranja i zračenja promijenile poziciju Zemljinih magnetnih polova. Svi kompasi morali su biti rekalibrirani, a novim generacijama, pa ni meni, nije nitko ni napomenuo da magnetni pol nije uvijek bio ispod debelog leda na sjeveroistoku Azije.

Moj stari kompas, koji je netaknut u gliseru još od 1991. godine, kad je i proizveden, pokazuje da je sjever na sjeveru.

Švicarci su si zamislili da nakon kišne jeseni mora doći zima, pa nakon nje proljeće i ljeto. Nakon godina pokušaja i promašaja, to im je pošlo za rukom. Europsku nuklearnu jesen zamijenili su snježnom zimom. I tu su stali.

Nakon što su kiše potopile dobar dio starog kontinenta, desetkovale pučanstvo i odnijele milijune domova, i nakon što su ljudi napokon uspjeli prilagoditi novo, vodeno lice njihove svakodnevnice, mali tim švicarskih znanstvenika zaleđio je Europu, što je života koštalo milijune ljudi, a na kraju i cijeli mali švicarski tim znanstvenika. Nekima je bilo lakše dignuti ruku na sebe nego svaki dan nositi teret milijuna duša,

nekima je presudila bijesna masa, a najnesretniji su dočekali duboku starost u Podvodnim zatvorima.

Nitko od njih nije dočekaao proljeće.

Leopold W. Rast bio je posljednji preživjeli. On je umro u dobi od 98 godina, samo četiri godine prije Prvog Sunca. Jednom prilikom je izjavio: "Nas sedmero igrali smo se bogova, a ispali smo najveći zločinci poslijeratnog doba. Mi zaslužujemo život provesti u najgorim rupama koje možete pronaći na ovoj smrznutoj pustopoljini koju zovemo našom Zemljom. Ali mi smo to učinili s najboljom namjerom. I ja sam siguran da će buduće generacije čovječanstva dočekati proljeće. Možda ne vi, ali vaša djeca vidjet će Sunce. Veliko žuto Sunce, vidjet će ga svojim očima, s ovog leda koji će postati voda. Proljeće dolazi. To vam garantiram."

Taj citat znaju svi. Taj citat moraju svi znati. Od malih nogu nam pune glavu njime.

Ja sam Dijete Sunca. Rođen nepunih mjesec dana nakon prvog pojavljivanja Sunca. Od moje Sunčane generacije ljudi su očekivali jako puno. Sto četiri godine Europljani su živjeli u mraku. Od nas su očekivali da ih postavimo na noge, koje su opušteno držali na radnim stolovima čekajući da mi odrastemo, pritom upropativši sve šanse da krenemo iz mulja i počnemo ponovno napredovati kao narod, kao civilizacija. I zbog te njihove nesposobnosti, Djeca Sunca novac koriste samo u nuždi. Zbog toga živim od dilanja po bespućima hrvatskih voda. Danas je to kava, sutra će biti maslinovo ulje... Nije bitno što je, samo da jest.

A ja bih volio da mogu nešto promijenti. Nažalost, ljudi Tame još uvijek drže sve konce u rukama. Ne povlače ih, samo ih drže i ljubomorno čuvaju od drugih što svaki pokušaj čini uzaludnim.

Mogu jedino nastaviti plutati. Ali sa stilom. I brzinom.

Sunce, voda, grmljavina iz stroja i ja. Sami samcati, bez ikoga tko bi nam falio.

Tihomir Dunderović

Od Zmajevca do Zvjerinjaka

konstelacija drveća

Od Zmajevca do Zvjerinjaka posadio je točno dvadeset i jedno drvo. Razasuo ih je po rubovima oranica, pored puta, ponegdje i usred same njive. Njihova konstelacija ocrtavala je jasno zapisane upute i točne mjere za one koji su ih znali čitati.

Tisućušesto koraka ravno do lipe i mirisnoga čaja, sedamstošest koraka ulijevo do oraha i mjesta konačnih odluka, devetstopedesetisedam koraka udesno do jablana i kazaljke sunčanog sata, dvijetisućeosamstosedamdesetijedan korak do hrasta i najveće sjene i hlada, petstotinapedesetipet koraka unatrag do vrbe i vječnog sjećanja.

Kasnije su ih drugi ucrtavali u mape i vojničke topografske karte, navodili i po njima korigirali artiljerijsku vatru, uničili u birokratske arkode, gruntovnice, ostavinske rasprave, sudske tužbe i vlasničke listove.

Samo su rijetki koji žive u ravnici dobro znali da ta stabla zaista drže nebesku kapu iznad njihovih glava, da kupola ne padne i zaklopi im pogled.

Goran Paladin

Smak svijeta

Zaposleni prstići
lete od cvijeta do cvijeta.
Pčele zure u mobitele
i igraju se smaka svijeta.

Europska Unija

**VLADA REPUBLIKE
HRVATSKE**
Ured za udruge

ISBN-10 953-6214-54-7
ISBN-13 978-953-6214-54-9
EAN 9789536214549